

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
v podnikové sféře**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
Doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Vypracovala:
Bc. Radka Čáslavová

Brno 2008

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Environmentální vzdělávání v podnikové sféře“ vypracovala samostatně a s pomocí uvedené literatury.

.....
Čáslavová Radka

Poděkování:

Děkuji vedoucímu této práce za vedení, děkuji vzdělávacím institucím za umožnění dotazníkového průzkumu při jejich kurzech.

Radka Čáslavová

Brno, 3. března 2008

OBSAH

Úvod	5
1. Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO) v České republice	7
1.1 Pojmy	8
1.2 Historie	10
1.3 Současný stav EVVO	12
1.4 Environmentální vzdělávání a sociální pedagogika	14
1.5 Dílčí závěr	19
2. Oblasti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty	20
2.1 Školství	22
2.2 Veřejná správa	28
2.3 Veřejnost	30
2.4 Podniková sféra	35
2.5 Dílčí závěr	37
3. Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta v podnikové sféře	38
3.1 Environmentální systém EMS dle ISO 14001	40
3.2 Environmentální systém EMS dle EMAS	41
3.3 Dílčí závěr	46
4. Výzkum environmentálního vzdělávání v podnikové sféře	48
4.1 Popis problému	48
4.2 Metody výzkumu	49
4.3 Popis výzkumu	50
4.4 Dotazníkové šetření a popis zjištěného stavu	53
4.5 Dílčí závěr	60
Závěr	63
Resumé	65
Anotace	67
Literatura a prameny	68
Seznam použitých zkratk	75
Přílohy	76

Úvod

„Smyslem environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty je dosažení takového stavu, kdy jsou občané objektivně informováni o stavu a vývoji životního prostředí a získávají k prostředí vztah, který je základem šetrného a předvídatelného chování a jednání. To vyžaduje určité znalosti a dovednosti a hlavně silnou motivaci. Lidé většinou ztratili přímý kontakt s přírodou, a proto si neuvědomují tak jako dříve, jak je pro ně zdravé a funkční prostředí důležité. Z tohoto důvodu je třeba, je k tomuto ekologickému povědomí vést.“ (<http://www.ceu.cz/>)

Diplomová práce **„Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta v podnikové sféře“** navazuje a dále rozpracovává bakalářskou práci *„Meze a možnosti environmentálního vzdělávání ve veřejné správě“*.

Její obsahem je vymezení a průzkum další ze společenských oblastí z hlediska environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.

Podniková sféra tvoří výraznou a hlavně významnou cílovou skupinu, u které je žádoucí vytvářet ekologické povědomí a současně legislativně vymezit mantinely podnikání tak, aby nedocházelo k poškozování životního prostředí.

Cíl diplomové práce

Cílem je tedy zmapování současného stavu a úrovně environmentálního vzdělávání v podnikové sféře, a zkoumání vlivu této situace na nabídku environmentálního vzdělávání v rámci Jihomoravského kraje.

V teoretické části jsou vymezeny používané pojmy a historie environmentálního vzdělávání (cíle, východiska, obsah). Na základě studia legislativních předpisů, odborné literatury a jiných pramenů je posouzen současný stav environmentálního vzdělávání v podnikové sféře z hlediska vzdělávacího systému.

Druhá část práce se zabývá environmentálním vzděláváním v podnikové sféře v užším slova smyslu. Zkoumá, jak je tento systém vzdělávání uplatňován v Jihomoravském kraji. Výzkum je zaměřen na zmapování nabídky a poptávky environmentálního vzdělávání v podnikové sféře.

Popis problému

Kvalitní vzdělávání je předpokladem správného pracovního výkonu. Proto v této práci zjišťuji, zda a jaký vzdělávací systém v podnikové sféře funguje a jak je naplňován. Pracovní hypotéza předpokládá určité mezery ve vzdělávacím systému podnikové sféry v environmentální oblasti i nedostatečnou nabídku vzdělávacích akcí v této oblasti. Jejich nalezení a odstranění, či nabídka jiných řešení, by měly vést ke zkvalitnění nabídky environmentálního vzdělávání v této oblasti a tím i k lepší a důslednější ochraně přírody.

Použité metody a techniky

Základní přístup je systémový. Na základě analýzy dostupných materiálů je připravena teoretická část práce. Takto získané informace jsou doplňovány metodou volného i řízeného rozhovoru o poznatky z několika vzdělávacích pracovišť souvisejících s podnikovou sférou. K získání podkladů kvantitativní povahy výzkumu „nabídky a poptávky environmentálního vzdělávání“ byl zhotoven dotazník. Na základě získaných poznatků byl vyvozen závěr. Vyhodnocená skutečnost je porovnána s pracovní hypotézou a na tomto podkladě jsou navržnuta jednotlivá doporučení. Návrh možných opatření je součástí závěru diplomové práce.

Výsledky tohoto výzkumu byly také prezentovány ve zúčastněných organizacích a to písemnou formou, a osobně v Lipce – školském pracovišti pro environmentální vzdělávání – pobočka Kolej Aleše Závěského a Ekologickém institutu Veronice – ekologické poradně města Brna.

1. Environmentální výchova, vzdělávání a osvěta

„Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.“ (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí)

Na podzim roku 2000 schválila vláda Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, jež tvoří hlavní osu vzdělávání, výchovy a osvěty v environmentální oblasti. Doplněná verze pak vyšla v roce 2003.

Byl přijat vládním usnesením č. 1048/2000, jako součást implementace směrnice č. 90/313/EHS (o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí), která byla později nahrazena směrnicí č. 2003/4/ES. Součástí tohoto usnesení je jeho příloha - Akční plán SP EVVO ČR na období 2001-2003 (a dále na léta 2004-2006, 2007-2009), který byl následně schválen usnesením vlády č. 991/2003. Těžiště realizace je v krajích a regionech. Na základě těchto dokumentů postupně vznikají v České republice krajské koncepce nebo strategie EVVO. (in Státní programu EVVO v ČR, 2003)

Cílem Státního programu je zvýšení povědomí a znalostí obyvatel o životním prostředí, jako základů všeobecného vzdělání, základní lidské kompetence, které získáme výchovou v rodině i ve školách, celoživotním sebevzděláváním, vlastními zkušenostmi a citem. Současně má funkci preventivního nástroje ochrany životního prostředí (předcházení škod).

Pojem environmentální vzdělávání, výchova a osvěta tak v sobě zahrnuje různé formy působení na cílové skupiny, jež se vzájemně doplňují.

Environmentální vzdělávání je poskytnutí informací a vzdělání, potřebných k ochraně životního prostředí (ekologická gramotnost). Ale také zahrnuje další vzdělávání odborných pracovníků a pracovníků ve veřejné správě. Poskytování informací je realizováno institucionálním školstvím či různými nestátními subjekty.

Environmentální výchova má za cíl vytvoření mravně a citově podloženého vztahu k prostředí, směřujícího ke způsobu života příznivému pro životní prostředí i pro jedince samého (ekologická etika). Je doplňována aktivitami v souvislosti mimoškolní

či rodinnou výchovou. A **osvětou** pak rozumíme cílené působení na veřejnost. Kde cílem je zprostředkování takových dovedností, které umožní ekologicky přijatelný způsob života. Zahrnuje různé aktivity od praktické činnosti pro životní prostředí po různé dobrovolné projekty. (<http://www.ceu.cz/>)

Výchovně vzdělávací působení v environmentální oblasti poskytuje jednak informace a vzdělání, potřebné k ochraně životního prostředí, ale také vede k pochopení vztahů skrze mravní i citovou složku výchovy. Obě tyto složky se pak uplatňují v oblasti volní v praktické činnosti po životní prostředí.

Další kapitola se zabývá užívanými pojmy v environmentální oblasti.

1.1 Pojmy environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Užívané pojmy v environmentální oblasti prodělávaly stejný vývoj jako sám obor.

Počátek této výchovy najdeme již v 60. letech 20. století jako „výchovu k ochraně přírody“. Od 80. let v souvislosti s postupným uvědomováním si důležitosti tématu ochrany přírody a jeho souvislosti s kvalitou života se zájem o tuto problematiku zvyšoval, i když oficiální představitelé státu (ČSSR) ji, v duchu vládních hesel, odsouvali jako nepodstatnou, či přímo označovali za protistátní. Postupně se pojem „výchova k ochraně přírody“ diferencoval a zpřesňoval. Přes komplexnější název „výchova k péči o životní prostředí“ až k nyní používanému pojmu „environmentální výchova, vzdělávání a osvěta“. (Máchal, A. Špetka dobromysli, 1996, s.11-14),

ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, VÝCHOVA A OSVĚTA

pojem zahrnuje – předávání soustavy znalostí a dovedností týkajících se vztahů člověka životního prostředí, problémů životního prostředí z globálního i lokálního hlediska a možností i způsobů dosažení udržitelného rozvoje, až po ovlivňování vztahu k životnímu prostředí a ke změně hierarchie hodnot a životního stylu. (Koncepte EVVO ve Zlínském kraji, kol. autorů, 2004, s. 26)

Pojem environmentální vzdělávání a výchova vychází z oboru **ENVIRONMENTALISTIKA**, nauky o životním prostředí. Environmentalistika

využívá poznatky vědního oboru ekologie, zkoumá mechanismy působení člověka na ekosystémy. Dále se zabývá prevencí znečišťování životního prostředí, nápravou vzniklých škod a prevencí nežádoucích zásahů. Environmentalistika zahrnuje např. také přímou ochranu přírody, monitoring složek životního prostředí, využívání přírodních zdrojů, nakládání s energiemi, péči o zdraví lidské populace apod. (Máchal, A. Špetka dobromysli, 1996)

Po zakotvení oboru mezi strategickými prioritami vlády, kdy následovalo vydání Státního programu EVVO vládním usnesením, dostaly užívané pojmy legislativní podobu a jsou součástí Zákona č. 17/1992 Sb. o životním prostředí:

EKOLOGIE (v původním, užším slova smyslu) je vědní obor zabývající se vzájemnými vztahy mezi organismy a jejich prostředím, ekologie zkoumá především organizaci a fungování ekosystémů

EKOSYSTÉM je funkční soustava živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase.

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ - soubor veškerých činitelů, se kterými přichází do styku živý subjekt (organismus, populace, člověk, lidská společnost) a podmínek, kterými je obklopen, tj. vše, co na subjekt přímo i nepřímo působí. Obsah pojmu ž. p. se velmi často zužuje na životní prostředí člověka, lidské společnosti. Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.

OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku

TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.

1.2 Historie environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

Historii environmentálního vzdělávání najdeme u různých autorů (Máchal, Čeřovský, Vlčková, kolektiv – Strejček, Kubíková, Kříž). V zásadě se však shodují, že ekologická výchova vznikala jako reakce na globální problémy lidstva v 70. letech 20. století. Zpočátku byla záležitostí více či méně osvícených skupin lidí, zabývajících se problematikou životního prostředí. Můžeme sem zařadit vědce, politiky, učitele, novináře aj. Postupně se objevovala různá hnutí i občanská sdružení, zabývající se životním prostředím a související problematikou profesionálně. U nás se výrazněji objevuje v 80. letech.

Skromné počátky se objevují např. v „Majestas Carolina“ Karla IV., kde najdeme nařízení o ochraně lesů a zvěře, i když jde o omezení více méně z důvodů ochrany majetku a výsadních práv lovu zvěře. Další vývoj zahrnoval ochranu přírody spíše z estetických a kulturních pohnutek. V roce 1819 použil poprvé německý přírodovědec a cestovatel Alexander Humboldt poprvé pojmu „přírodní památka“ v souvislosti s obrovskými sekvojemi. Tento pojem se pak dále vztahoval na jiné přírodní rozmanitosti. Později se ukázalo, že ochrana jednotlivostí nestačí a vznikaly první chráněné soubory pro vědecké účely. U nás je mezi prvními ochrannými počiny nařízení o ochraně medvěda v jižních Čechách – v roce 1721. K vyhlášení prvního chráněného území dochází na Novohradském panství hrabětem Jiřím Augustinem Languetval-Buquoyem 28. srpna 1838. (Strejček, J., Kubíková, J., Kříž, J. Chráníme naši přírodu, 1983, s. 183-184)

Mezi významnými propagátory ekologické výchovy najdeme mnoho učitelů. Jejich působení se projevilo v mladé generaci nebyvalou aktivitou na ochranu životního prostředí. Vznikaly různé ekologické organizace. Společné úsilí vedlo k zakotvení ekologické výchovy do vzdělávacího systému naší země a vedlo ke změnám mnohých právních norem týkajících se ochrany životního prostředí.

Zásadní dokument v této oblasti vydalo „volné sdružení ekonomů, politiků a ekologů zabývajících se výzkumem globálních problémů označované jako „Římský klub“ v roce 1972 - první zpráva nazvaná „Meze růstu“. Autory této alarmující studie byli manželé Meadowsovi a J. Randers.“

U nás se tento dokument neoficiálně objevil počátkem 80. let díky překladu B. Moldana. Vyšel ve sborníku ze seminářů pořádaných Ekologickou sekcí při Biologické společnosti ČSAV. Ta také vydala první zprávu o stavu životního prostředí v ČSSR.

Ale již v 60. letech se výchovou k ochraně přírody zabývají Jan Čeřovský a Eva Olšanská. Jejich zájem se uplatnil i na stránkách časopisu ABC mladých techniků a přírodovědců, jehož redakce byl Čeřovský členem.

70. léta zahrnují již komplexnější termín – výchova k péči o životní prostředí. Objevuje se TIS – Svaz pro ochranu přírody a krajiny, který má zřízeny i regionální sekce a umožňuje ochrannářskou činnost i dětem. Dále vzniká Český svaz ochránců přírody (ČSOP). Jako nezávislé byly vydávány časopisy Nika s ochrannářskou tematikou a od poloviny 80. let brněnská Veronica.

Původně pod hlavičkou Socialistického svazu mládeže vzniklo Hnutí Brontosaurus. V současné době je rozdělené do dvou nestátních neziskových organizací – Hnutí Brontosaurus a Asociace Brontosaurus. Obě jsou uznávané při ochraně přírody i práci s dětmi a mládeží.

Po listopadu 1989 se ochrannářská tematika stále více rozrůstala o další témata (ekonomická, politická) a pod vedením Josefa Vavrouška vzniká významná nevládní organizace – Společnost pro trvale udržitelný rozvoj (STUŽ). (Máchal, A. Špetka dobromysli, 1996, s. 14-15)

Polistopadové změny se odrážejí v celém politickém spektru, v přístupu k řešení problémů i postoji vlády k otázkám životního prostředí. Vzniká nová legislativa a zejména oblast životního prostředí se vyděluje z ministerstva vnitra a životního prostředí jako samostatné ministerstvo.

V roce 1992 Ministerstvo životního prostředí České republiky vypracovalo návrh Usnesení vlády ke strategii státní podpory ekologické výchovy na 90. léta. Schváleno pod č. 232/1992.

„Na tomto základě dosud plní MŽP úlohu odborného garanta environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Je odpovědné za koordinaci a kontrolu jeho plnění. Na ústřední úrovni jsou za jednotlivé úkoly usnesení odpovědná příslušná ministerstva, na

nižších úrovních řízení zabezpečují tuto úlohu příslušné články veřejné správy.“ (Státní program EVVO v ČR, 2000, s. 6)

1.3 Současný stav environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty

Postupem času, na základě zpětných vazeb z praxe, vznikla potřeba zapracovat do legislativní podoby problematiku práva informovanosti veřejnosti o stavu životního prostředí. Byl navržen a schválen zákon č. 123/1998 Sb. o právu na informace o životním prostředí. Zde je v §13 zakotvena podpora environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ze strany ústředních orgánů.

Dokumentem, který začal převádět environmentální vzdělávání do praxe, je **Meziresortní dohoda o spolupráci v oblasti environmentální osvěty, vzdělávání a výchovy, mezi Ministerstvem životního prostředí a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.**

„První byla podepsána v prosinci roku 1999, tzn. v době, kdy se teprve začínal zpracovávat Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice. Stala se i podpůrným nástrojem již schváleného Státního programu vládou České republiky v prvních letech jeho realizace a svého cíle dosáhla.

Nová (5.2.2004) vymezuje širší spolupráci obou ministerstev nad rámec Státního programu ve prospěch společných cílů ve smyslu udržitelného rozvoje. Součástí dohody je partnerská spolupráce při plnění mezinárodních závazků, právních nástrojů v úzkém kontaktu a spolupráci s krajskými úřady a především obousměrná odborná podpora.“
(<http://www.env.cz/AIS/web.nsf/pages/evvo>)

V další fázi vzniká **Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty** schválený Usnesením vlády ČR č. 1048 ze 23.10. 2000, pojímá ekologickou výchovu jako nedílnou součást všeobecného vzdělávání, odborné přípravy i jako součást celoživotního vzdělávání, přičemž *"rozhodující význam mají ti, kteří EVVO realizují, tj. učitelé a ostatní pedagogičtí pracovníci..."*. Státní program ukládá mj. *"zvyšovat kvalifikaci učitelů a ostatních pedagogických pracovníků pro environmentální vzdělávání a výchovu ... začlenit kvalitní přípravu v environmentální tematice při vzdělávání všech pedagogických pracovníků... v pregraduální přípravě připravit*

pedagogy pro všestranné uplatňování environmentální výchovy a principů udržitelného rozvoje na úrovni školy a pro spolupráci s mimoškolní oblastí... v oblasti dalšího vzdělávání průběžně nabízet nové formy a metody práce i didaktické postupy použitelné v EVVO. (Státní program EVVO v ČR a Akční plán SP EVVO ČR na léta 2004–2006)

Koncepci environmentálního vzdělávání ovlivňují i jiné strategie vlády, v nichž se objevuje důraz na další vzdělávání v této oblasti.

Státní politika životního prostředí ČR na léta 2004–2010, Strategie udržitelného rozvoje ČR (Usnesení vlády č. 1242/2004). Zde se poukazuje především na chybějící systém vzdělávání dospělých, důležitost etických hodnot v souladu s evropskými kulturními tradicemi a důraz na soustavné zvyšování profesionální úrovně pedagogických pracovníků všech úrovní vzdělávání.

Z hlediska pedagogů a vzdělávání v environmentální oblasti jsou důležité tyto dokumenty:

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (VÚPP 2005), **Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání** (VÚPP 2004), **zákon č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, obsahuje v § 24 - *Další vzdělávání pedagogických pracovníků*, **vyhláška č. 317/2005 Sb.**, o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, vymezuje v § 9 "Studium k výkonu specializovaných činností", kde v odst.1) upřesňuje, že *studiem získává jeho absolvent další kvalifikační předpoklady pro výkon specializovaných činností, kterými jsou za d) specializované činnosti v oblasti environmentální výchovy.*

Specializačním studiem a dalším vzděláváním pedagogických pracovníků se zabývá i Standard pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) ze 30.9. 2005 (podle vyhlášky MŠMT č. 317/2005 Sb.). (Viz Příloha č. 1.)

Environmentální vzdělávání však nezasahuje jen do oblasti školství, ale na základě Státního programu vyplývá povinnost „zabezpečit odpovídající vzdělanost a informovanost zaměstnanců všech resortů a všech stupňů veřejné správy v problematice životního prostředí, dále zabezpečit ekologicky šetrné chování a postoje zaměstnanců

veřejné správy, provoz úřadů šetrný k životnímu prostředí a šetřící přírodní zdroje, zabezpečit systematické a účinné informování a ovlivňování veřejnosti, spolupracovat s dalšími subjekty. ...“

Rozpracování problematiky Státního programu a jeho uvedení do praxe zabezpečují jednotlivé krajské koncepce a strategie EVVO.

Aktualizované úkoly EVVO na období 2007-2009 upřesňuje **Usnesení vlády č. 1155/2006**. (Viz Příloha č. 2)

Mimo základní národní legislativu, vztahující se k environmentálnímu vzdělávání, je tato oblast ovlivňována i iniciativami na mezinárodní úrovni. Sem můžeme zařadit např. **Aarhouskou úmluvu**, dokument 2003/4/ES nebo vzdělávací koncepci mezinárodní program UNESCO - **Vzdělání pro třetí tisíciletí**, v nichž EVVO zaujímá významnou úlohu.

Další zákonné úpravy týkající se environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty jsou zpracovány v kapitole Literatura. Podrobnější informace z jednotlivých oblastí působení environmentálního vzdělávání (školství, veřejná správa, podniková sféra a veřejnost) jsou zpracovány v kapitole 2.

1.4 Environmentální vzdělávání a sociální pedagogika

Jak jsem uvedla v kapitole 1.1, rozumíme **environmentálním vzděláváním, výchovou a osvětou** jednak soustavu znalostí a dovedností týkajících se vztahu člověka a životního prostředí, ale také ovlivňování tohoto vztahu k přírodě a utváření hierarchie hodnot i celého životního stylu.

Soustava znalostí a dovedností vychází z environmentalistiky, metody a formy pak čerpá z pedagogiky. Nejbližší tomuto pojetí je **sociální pedagogika**. Je to samostatná vědní disciplína, jež se zabývá nejen jedincem, ale celou společností.

Podle Z. Bakošové (in Kraus, B., Poláčková, V. Člověk, výchova, prostředí, 2001, s. 11) jsou možné „čtyři způsoby v přístupu k sociální pedagogice:

- A) sociální pedagogika jako pedagogika prostředí – vztah výchovy a prostředí*
- B) jako pedagogika zkoumající formování člověka*

C) *pedagogika, která chápe výchovu jako pomoc všem věkovým kategoriím*

D) *pedagogika zabývající se odchylkami sociálního chování“*

I když se budeme zabývat kteroukoliv výše uvedenou skupinou, vždy dojdeme k tomu, že prostředí je determinantou výchovy i vývoje. Sociální pedagogika proto využívá i nepřímých metod práce s jedincem a to skrze ovlivňování prostředí. Pracuje především se sociálním prostředím – společností. Životní prostředí zahrnuje přírodní prostředí (živá, neživá příroda) a sociální prostředí – společnost. Zároveň však platí, že přírodní prostředí determinuje prostředí sociální a to ho zpětně ovlivňuje, ať již pozitivně či negativně.

Na současné pojetí sociální pedagogiky se tedy můžeme dívat podle O. Lipkowskeho (in Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk, výchova, prostředí*, 2001, s. 14) *„jako na část pedagogiky, která se zabývá problematikou výchovy v závislosti na postupujícím procesu industrializace, technizace, rozvoje forem spoluzití i změnách společensko-právních norem. Všímá si měnícího se prostředí a tím i podmínek výchovy. Sleduje okolnosti a tyto proměny nejen v obecné rovině, ale i tehdy, je-li vývoj jedince ohrožen.“*

Vztah člověka a jeho životního prostředí se během historie lidstva mění a to v závislosti na poznání (věda, technika) i vlastních zkušenostech. Současné ekologické problémy nabyly globálních rozměrů a nelze je tedy řešit jen lokálními prostředky (kyselé deště, kácení deštných pralesů, globální oteplování, úbytek zdrojů pitné vody...). Zde nachází své místo jak sociální pedagogika – výchova v obecné rovině, tak ekologická výchova a vzdělávání – jako úžeji zaměřená výchova.

Oba obory, svou provázaností na další související obory, tak mají multidisciplinární charakter.

Jaká je tedy úloha prostředí ve výchově?

Podle B. Krause (in Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk, výchova, prostředí*, 2001, s. 99) *„právě konkrétní prostředí velmi mocně ovlivňuje jednání a podílí se výrazně na rozvoji osobnosti. Jednání lidí se mění právě podle toho, jak střídají prostředí.“*

R. Kohoutek uvádí, že *„na vývoj osobnosti působí také celá řada přírodních činitelů: např. podnebí, kosmické vlivy, meteorologické vlivy, gravitační vlivy, krajina, roční období.“* (Kohoutek, R. *Sociální psychologie*, 2005, s. 66)

A Bedřich Moldan uvádí (in Environmentální výchova ve školách, 2004, s. 12):

„Celkově je možno konstatovat, že rozvoj lidské osobnosti, lidských institucí i lidského životního prostředí je v posledních desetiletích v celosvětovém měřítku přes různé mnohdy závažné nedostatky výrazně pozitivní. Nesmíme však zapomenout, že ekonomický a sociální systém lidské společnosti nefunguje izolovaně, nýbrž je součástí biosféry Země. Hospodářská činnost člověka, která je základní hnací silou celkového pokroku, je plně závislá na přírodních zdrojích a ekologických službách, které poskytuje planetární geobiosféra.“

Výchova i prostředí mají nezastupitelnou úlohu v rozvoji sociálně-ekologických kompetencí, pomáhají ovlivňovat hodnotovou hierarchii i měnit celý životní styl.

Napomáhá vidět životní prostředí jako místo, kde žijí. Místo, které má své meze a možnosti. Cílem je tedy nejen environmentální výchova sama o sobě, ale i výchova k trvale udržitelnému způsobu života.

K tomu ještě jednou cituji B. Moldana (Planorbis. Environmentální výchova ve školách, 2004, s. 16): *„ Světová veřejnost se jednoznačně shoduje v tom, že současné trendy změn planetárních životadárných systémů je nutno změnit. Dnešní hospodářský a civilizační rozvoj není trvale udržitelný ani v měřítku jednotlivých zemí či jejich skupin ani v měřítku globálním. Je zřejmé, že nápravná opatření musí mít zásadní a preventivní charakter, že v žádném případě nebudou stačit dnes převažující, stále ještě spíše „kosmetické“ úpravy založené na koncových technologiích (jakkoliv dosud nutné) – čistírny odpadních vod, filtrační zařízení, zabezpečené skládky odpadů, spalovny a podobně. (K tomuto závěru ostatně už došli autoři Mezi růstu v roce 1972.) Je třeba jít ke kořeni věci, kterými jsou vzorce spotřeby a výroby.“*

V zásadě jde o to, že současný trend *„maximalizace spotřeby hmotných statků a důraz na hedonismus“* již není možný. Cesta k udržení života na planetě Zemi povede změnou životního stylu *„s důrazem na kvalitu života, uvědomělou skromnost, odříkání se věcí zbytných“*. (Vavroušek, J. in Němec, J. a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času, 2002, s. 67)

Změna životního stylu a hierarchie hodnot je možná na základě environmentálního vzdělávání i celoživotního učení. Pro další vzdělávání pedagogů všech vzdělávacích stupňů vznikl dokument -

Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) Č.j.: 10 197/2005-22. Tento dokument uvádí kompetence získané pedagogy při dalším vzdělávání v EVVO:

„1.2. Další vzdělávání ostatních pedagogických pracovníků

Seminář pro ostatní pedagogické pracovníky

Po absolvování semináře je pedagogický pracovník způsobilý (= má tyto kompetence):

- *porozumět cílům, obsahu, rozsahu a pojetí EVVO,*
- *rámcově se orientovat v základních dokumentech (celostátních i krajských) i v organizacích (státních i nevládních) zabývajících EVVO,*
- *orientovat se v základní problematice ekologie, ochrany životního prostředí, ochrany přírody a krajiny, aktuálním stavu životního prostředí v místě, v ČR i ve světě, principech udržitelného rozvoje a jeho tří základních pilířů - ekonomického, sociálního a ekologického,*
- *začlenit EVVO do výuky ve návaznosti na školní vzdělávací programy a na školní program EVVO,*
- *využívat vyučovací metody interdisciplinárního aktivního učení (např. praktické činnosti přímo v přírodě, experimentování, tvořivá dramatika, simulace, hry, terénní výuka, čtení v krajině, autentické činnosti - péče o školní prostředí) a jejich prostřednictvím tvořivě aplikovat EVVO do výuky,*
- *inovovat výuku z hlediska regionálních zvláštností s důrazem na utváření citového vztahu dětí k domovu, aktuálních situací apod.,*
- ***umět individuálně posoudit žákovo pochopení učiva o životním prostředí a na základě toho individuálně s žákem pracovat,***
- *být si vědom významu formativního účinku prostředí a osobního příkladu na utváření vztahu žáků k životnímu prostředí, projevovat ekologicky odpovědné postoje a návyky a umět argumentovat v jejich prospěch, sebereflektovat své jednání a výchovné působení v EVVO,*
- *výše uvedenými způsoby rozvíjet kompetence v oblasti EVVO u svých žáků a studentů (tj. zprostředkovat jejich potřebné znalosti, formovat dovednosti, postoje a návyky) a podporovat jejich aktivní zapojování do péče o životní prostředí.“*

Úlohou výchovy z hlediska společnosti je celková kultivace nejen jedince, ale celé společnosti. Výchovně vzdělávací proces by měl přecházet od institucionálního vzdělávání k sebevýchově a sebevzdělávání.

Souvislost environmentální výchovy a sociální pedagogiky připomíná i globální výchova, která za nejzávažnější globální problémy uvádí – násilí ve světě, přelidnění a nedostatek potravin, ohrožení zdraví a problém chudoby, ekologická krize. (Němec, J. a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času, 2002, s. 66)

Reakcí na vývoj společnosti i nových vědních poznatků je prolínáním jednotlivých oborů. Vznikají obory nové, které hledají odpovědi na otázky dnešního „moderního“ světa. Proto zde pro zajímavost uvádím anotaci vědního **oboru sociální ekologie**, jenž se vyučuje se na Univerzitě Karlově v Praze, fakultě humanitních studií:

„Sociální a kulturní ekologie se tedy výslovně nezabývá technikou, technologiemi šetrnými k životnímu prostředí a podobně. Táže se však mj. po předpokladech vzniku techniky a technologií; nezkoumá jejich vliv na jednotlivé složky životního prostředí, ale ptá se po jejich vlivu na podobu novodobé civilizace, novodobé vědy a lidského poznání, prožívání a tvořivosti. Přírodu ve vztahu k technice zkoumá v nejobecnějších souvislostech (vyčerpatelnost zdrojů, limitovaná asimilační kapacita prostředí). Hledá strategie a kooperativní metody řešení globálních problémů ve smyslu hesel "Mysli globálně, jednej lokálně", "Od jedné Země k jednomu světu" ("Think globally, act locally", "From One Earth to One World").“ (<http://www.fhs.cuni.cz/kske/>)

V návaznosti na Státní program EVVO a Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních jsou formulovány zejména tyto úkoly:

- *„podpora dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti EVVO a udržitelného rozvoje*
- *zařazení principů environmentální edukace do profilu absolventa VŠ studijních programů pro přípravu pedagogických pracovníků*
- *formulace standardů environmentální edukace pedagogických pracovníků na základě „environmentálního minima“*

Tyto úkoly se promítají i do studia sociální pedagogiky na Masarykově univerzitě:

„V souladu s předpokládaným rozvojem magisterského studijního programu sociální pedagogiky byla na Pedagogické fakultě zpracována koncepce specializace environmentální edukace. Tento studijní program byl akreditován MŠMT v září 2002. ... obecný teoretický vstup v oblasti environmentálního vzdělávání absolvují všichni studenti: **Bakalářské studium soc. ped.** – zahrnuje tyto předměty *Základy ekologie a environmentální vědy*. **Bakalářské studium soc. ped. (specializace ekologická výchova a environmentální vzdělávání)** – *Úvod do ekologie a environmentální vědy, Filozofické otázky současné environmentalistiky, Ekologická výchova a environmentální vzdělávání v sociální pedagogice, Praxe ve specializaci ekologická výchova a environmentální vzdělávání*. **Magisterské studium soc. ped. (specializace ekologická výchova a environmentální vzdělávání)** – *Koncepce udržitelného rozvoje v globalizovaném světě, Repetitorium z ekologie a environmentální vědy, Současné pojetí environmentálního vzdělávání v evropské dimenzi.*“ (A. Jůvová: Environmentální edukace v profesní přípravě sociálních pedagogů)

Ať již jde o sociální ekologii, environmentální vzdělávání či výchovu k trvale udržitelnému životu, jde v první řadě o to, změnit způsob uvažování a jednání jedince nebo společnosti ve vztahu k kvótnímu prostředí, a to od vztahu vykořisťovatelského ke vztahu spolužití.

1.5 Dílčí závěr

Společná práce odborníků, pedagogů i zapálených dobrovolníků z neziskových organizací (NNO) či veřejnosti přinesla časem výsledky v podobě zákonů na ochranu životního prostředí, zapracování tematiky environmentálního vzdělávání do školních osnov (Rámcové a školní vzdělávací programy), dalšího vzdělávání pedagogů a pracovníků veřejné správy i cílenou osvětu veřejnosti.

Sociální pedagogika a environmentální výchova mají společný objekt působení – a to jak jedince, tak celou společnost. Oba obory se také navzájem ovlivňují – sociální pedagogika využívá působení prostředí k výchově a environmentalistika zase využívá poznatky pedagogické. V souladu s poznatky o vývoji společnosti a globálních problémů by bylo vhodné, aby se environmentální výchova stala součástí studijních oborů, zejména však sociálních pedagogů.

2. Oblasti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO)

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta tedy vzniká jako odpověď na stav a problémy životního prostředí.

V roce 1970 IUCN (Světový svaz ochrany přírody) definoval „výchovu k péči o životní prostředí“: *„Výchova k péči o životní prostředí je proces poznání hodnot a vyjasňování základních principů, za účelem vytváření poznatků a přístupů nezbytných k porozumění a docenění vzájemných vztahů mezi člověkem, jeho kulturou a jeho biofyzikálním okolím. Výchova k péči o životní prostředí zahrnuje i praxi v rozhodování týkajících se kvality životního prostředí.“* (Sborník EVVO na VŠ připravujících učitele a výchovné pracovníky, 1999, s. 6)

Jde tedy o trvale udržitelný život. O život pro příští generace ve všech jeho aspektech. V následující tabulce (podle J. Čeřovského in Sborník EVVO na VŠ připravujících učitele a výchovné pracovníky, 1999, s. 6) nalezneme oblasti, které ovlivňují naše „ekologické povědomí“:

RODINNÁ	ŠKOLNÍ	MIMOŠKOLNÍ	PUSOBENÍ	PŘÍKLAD
VÝCHOVA	VÝCHOVA	VÝCHOVA	MÉDIÍ	OSTATNÍCH

EKOLOGICKÉ UVĚDOMĚNÍ

kladný vztah k přírodě a její ochraně

EKONOMICKÉ STIMULY

znalosti o přírodě

PRÁVNÍ

a informace o cílech a problémech

PŘEDPISY A

její ochrany, přírodní a krajinné

NORMY

hodnoty v popředí osobních hodnot,

osobní pozitivní jednání

INDIVIDUÁLNÍ VZTAHY

POCITY – EMOCE

ESTETICKÉ VNÍMÁNÍ

OBAVY, STRACHY

PŘEDSUDKY, ZLOZVYKY

Jan Čeřovský k tabulce dodává: „*Vrcholným cílem výchovy, ať už jí říkáme ekologická, environmentální nebo výchova k ochraně přírody a péči o životní prostředí, je vytváření ekologického uvědomění u celé populace. Je to proces, na který působí celá řada činitelů, abstraktních i konkrétních, kladných i záporných... Chtěl bych jen ještě upozornit, že nejnovější výzkumy dokazují značnou individuální rozdílnost vztahů lidí k přírodě a v širším smyslu k životnímu prostředí. Je dána do značné míry osobními pocity, předsudky... Někteří zahraniční ekopedagogové dokonce tvrdí, že malé respektování těchto aspektů je příčinnou zatím neuspokojujících výsledků v naší oblasti výchovy dosahovaných. Já osobně citelně postrádám větší pozornost ekonomickým stimulům ekologicky správného chování a jednání.*“

Z tabulky můžeme vyčíst tyto oblasti působení EVVO:

školství – oblast vzdělávání na všech stupních, mimoškolní a rodinná výchova – vzdělávání, výchova

podnikatelská sféra – profesní vzdělávání a osvěta, ekonomické stimuly, legislativa, ochrana životního prostředí

veřejnost – osvěta, působení médií, osobní příklady

veřejná správa – vzdělávání a osvěta, právní předpisy a normy

Podobné rozdělení uvádí i Státní program EVVO z r. 2000 a aktualizovaná verze z roku 2003.

Postupně se do ekologické výchovy i environmentálního vzdělávání zapojují státní instituce a od 90. let vznikaly různé dokumenty, které se zabývají environmentální výchovou, vzděláváním a osvětou:

„Státní program ochrany přírody a krajiny – v programovém prohlášení ze dne 21.1.1998 se vláda ČR přihlásila k principu trvale udržitelného rozvoje. V pasáži 3.4. je popsána úroveň EVVO v naší společnosti.

Akční plán zdraví a životního prostředí ČR byl schválen usnesením vlády č. 810/1998, oddíl 2.8 je věnován informování a výchově veřejnosti.

Souhrnná koncepce resortu pro osvětu, vzdělávání, výchovu a informování veřejnosti v záležitostech životního prostředí – zpracovalo MŽP jako závazný dokument resortu. Slouží jako výchozí materiál pro zpracování Státního programu EVVO ČR.

Programové prohlášení vlády ČR – r. 2002 - trvale udržitelný rozvoj jako hlavní vládní priorita, „ekologická politika se neobejde bez podpory a účasti občanů“. Text pokračuje prohlášením o přistoupení k Aarhuské úmluvě o účasti veřejnosti na rozhodování ve věcech životního prostředí, který bude běžně přístupný každému občanovi.

Meziresortní dohoda o spolupráci v oblasti EVVO, mezi Ministerstvem životního prostředí a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (2004).

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha – v kapitole o předškolním, základním a středním vzdělávání dokument připomíná nové trendy... jako např. environmentální výchova.

Akční plány Státního programu EVVO v ČR na léta 200 –2003, 2004–2006 a 2007–2009.

K nejnovějším dokumentům patří:

Dekáda vzdělávání k udržitelnému rozvoji (2005–2014) – rezoluce OSN č. 57/254, cílem je zabudovat vzdělávání k udržitelnému rozvoji do všech druhů vzdělávání na všech úrovních. Vedením je pověřeno UNESCO.

Ze zahraničních dokumentů se nás týká i **Šestý akční program ES pro životní prostředí**: „Životní prostředí 2010: Naše budoucnost, naše volba“ na období 2001–2010. Program EU vyzývá k zařazení ekologické výchovy do školních osnov. Informace mají být poskytovány prostřednictvím státních subjektů i nevládních organizací.

Za zmínku ještě stojí **Konference environmentální výchovy a vzdělávání v Evropě** pořádané CEEE (Cooperation for environmental education in Europe) – mezinárodní síť lidí z celé Evropy, kteří se účastní vývoje vzdělávání v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje ve svých domovských zemích.“ (Planorbis. Environmentální výchova ve školách, 2004, s. 15)

2.1 Školství

Oblast školství a dalšího vzdělávání v environmentálním vzdělávání patří k nejvíce propracovaným. Je zde již zakotvena řada legislativních dokumentů, které napomáhají zavedení a rozvoji EVVO do praxe.

Zásadními dokumenty v realizaci EVVO ve školství jsou Metodický pokyn MŠMT a Rámcový vzdělávací program pro jednotlivé stupně.

Metodický pokyn MŠMT byl vydán již rok po zveřejnění Státního programu EVVO a řeší problematiku praktického začlenění environmentálního vzdělávání v praxi škol. Např. v bodě 2.1. uvádí:

„Základním nástrojem environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty... by měl být program EVVO, který by měla vypracovat každá škola a školské zařízení podle svých místních a regionálních podmínek na každý školní rok jako realizační program dlouhodobého programu EVVO. Jeho realizace může být flexibilní s ohledem na aktuální možnosti a podmínky. Doporučuje se, aby program EVVO byl součástí koncepce rozvoje školy. ...Pro realizaci EVVO se doporučuje ustanovit koordinátora EVVO.“

Dalším důležitým dokumentem je **Vyhláška č. 317/2005** – o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků.

Co je tedy ekologická/environmentální výchova?

Ekologická výchova je jedna z nejmladších výchov, uplatňovaných ve školním vyučování.

Přestože již dnes má ekologie i environmentalistika velké množství poznatků o dopadech působení člověka na přírodu i možnostech jejich řešení, neusiluje ekologická výchova o předávání této sumy údajů, nýbrž snaží se působit na člověka komplexně, tj. jak na jeho rozumovou a emoční stránku, tak i rozvíjení volných vlastností.

„Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.“ (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, § 16)

Díky novému školskému zákonu se s ekologickou (environmentální) výchovou setkáváme již na všech stupních škol. Nový školský zákon tak tvoří hlavní legislativní rámec (mimo další dokumenty) pro začlenění EVVO do škol, a to formou Rámcových vzdělávacích programů a jednotlivých Školních vzdělávacích programů. Zde je environmentální výchova zakotvena jako průřezové téma.

Školský zákon č. 561/2004 v:

- § 2 odst. 2) písm. g) píše o *získávání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví.*
- § 3 odst. 1) *vymezuje Národní program vzdělávání, rozpracovává cíle vzdělávání stanovené tímto zákonem a vymezuje hlavní oblasti vzdělávání, obsahy vzdělávání a prostředky, které jsou nezbytné k dosahování těchto cílů.*
- § 3 odst. 2) *Pro každý obor vzdělání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání se vydávají rámcové vzdělávací programy. RVP vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání, jsou závazné pro tvorbu školního vzdělávacího programu, hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků, tvorbu a posuzování učebnic ...*

Na jednotlivé Rámcové vzdělávací programy navazují konkrétní rozpracované školní vzdělávací programy, v nichž je environmentální vzdělávání zapracováno formou průřezového tématu. Charakteristika environmentálního vzdělávání zahrnuje pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince. Dále umožňuje sledovat a uvědomovat si aktuální hlediska ekologických, ekonomických, vědeckotechnických, politických a občanských, včetně hledisek časových (vztahů k budoucnosti) i prostorových (souvislostí mezi lokálními, regionálními a globálními problémy). Ale hlavně vede jedince k aktivní účasti na ochraně a utváření prostředí a ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žáků.

Na realizaci se podílí většina vzdělávacích oblastí. Postupným propojováním, rozšiřováním, upevňováním i systematizací vědomostí a dovedností umožňuje environmentální výchova utváření integrovaného pohledu. (RVP pro základní vzdělávání, 2004)

V Rámcovém vzdělávacím programu je mimo průřezové téma vymezena vzdělávací oblast **Člověk a příroda**, která „zahrnuje okruh problémů spojených se zkoumáním přírody. Poskytuje žákům prostředky a metody pro hlubší porozumění přírodním faktům a jejich zákonitostem. V této vzdělávací oblasti dostávají žáci příležitost poznávat přírodu jako systém, jehož součásti jsou vzájemně propojeny, působí na sebe a ovlivňují

se. Na takovém poznání je založeno i pochopení důležitosti udržování přírodní rovnováhy pro existenci živých soustav, včetně člověka.

Součástí Rámcového programu je i vymezení různých kompetencí, které žák na základě vzdělávání může získat.

V části **Kompetence občanské** se píše – žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti.“ (RVP pro základní vzdělávání, 2004)

Environmentální vzdělávání není jen výsado institucionalizovaného vzdělávání, ale je poskytováno i různými neziskovými organizacemi (střediska ekologické výchovy, neziskové ekologické organizace, občanská sdružení, ekoporadny, apod.). Spojení obou oblastí probíhá při ekologických výukových programech. Tyto programy navazují na školní osnovy a doplňují či rozšiřují vědomosti žáků v environmentální problematice. Střediska a centra ekologické výchovy jsou sdružena v Národní síti středisek a center environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty – Pavučina.

Principy, na kterých stojí ekologická výchova, dalece přesahují rámec vyučovacího předmětu. Je to neustálá konfrontace životních postojů a hodnot a zpětné působení na naše okolí. Uplatňováním poznání v praxi. Podle H. Horké (in Ekologická výchova na základních školách, 1993) je ekologická výchova uměním kritického úsudku, vede k permanentní diskusi o našem obrazu světa a k soustavnému přehodnocování našich návyků a činností. Žádá sebereflexi vlastního jednání a chování spojenou s procesem sebepoznání a sebehodnocení. Má komplexní charakter.

Ekologická výchova také nabízí mnoho možností, jak její jednotlivá témata zpracovávat a předávat, a současně využít mezipředmětových vztahů. Jednou z možných forem environmentální výchovy je ekologický výukový program - lze ho uplatnit v rámci vyučovací hodiny i mimoškolní činnosti, využívá interaktivních činností, které v důsledku působí na rozvíjení osobnosti komplexně. Tato metoda je vhodná pro všechny typy a stupně škol, včetně mateřských. Další formou může být projektové vyučování. Zde můžeme využít mezipředmětové vztahy v rámci různých ročníků a společně s žáky zpracovat např. tematický projekt.

Z hlediska cílové skupiny se environmentální vzdělávání ve školství netýká jen dětí a mládeže, nýbrž i profesní přípravy učitelů a jejich dalšího vzdělávání. V roce 2003 autoři Státního programu konstatují, že „*Klíčovým a limitujícím problémem environmentálního vzdělávání a výchovy je nedostačující připravenost většiny pedagogických pracovníků. Jen zřídka se objevují kursy a semináře zahrnující nejen studium ekologie či životního prostředí, ale i didaktiku environmentálního vzdělávání a výchovy. Tento stav se významně odlišuje od stavu v některých jiných evropských zemích.*“

Tento problém do určité míry řeší Akční plán ke Státnímu programu EVVO, který počítá již s přípravou budoucích pedagogů i proškolením současných. Další z možností školského systému vzdělávání v EVVO je působení i na studenty ostatních vysokých škol. Toho využívá i „doporučení“ z **Akčního plánu na léta 2004–2006** – „*v bodě III. Děti, mládež, pedagogičtí a odborní pracovníci uvádí:*

17) Cíleně podporovat další vzdělávání pedagogických pracovníků pro oblast EVVO a udržitelného rozvoje, využívat k tomu např. Rozvojové programy dalšího vzdělávání ped. pracovníků.

18) Zohlednit EVVO v připravovaném profilu absolventa VŠ studijních programů pro přípravu ped. pracovníků.

19) Formulovat standardy vzdělávání ped. prac. v EVVO na základě minimálního všeobecného základu znalostí a dovedností studentů učitelství v životním prostředí, udržitelném rozvoji a environmentální výchově

a) v dalším vzdělávání řídicích pracovníků ve školství,

b) v dalším vzdělávání všech ped. pracovníků

*v bodě VII. 49) **Zařazovat environmentální vzdělávání a problematiku udržitelného rozvoje do studijních programů všech univerzit a ostatních vysokých škol od začátku akademického roku 2004–2005.***“

Novým tématem, které environmentální vzdělávání a výchova zpracovává, jsou principy trvale udržitelného rozvoje a výchova k udržitelnému způsobu života. Jde o uvedení souladu mezi naší spotřebou a dostupnými zdroji životního prostředí tak, aby byly zachovány i pro další generace.

Tento trend se odráží i v mezinárodních dokumentech a strategiích.

Organizace spojených národů vyhlásila **Dekádu vzdělávání pro udržitelný rozvoj na léta 2005–2014**. V návaznosti na to je v Evropské unii schválena **Evropská strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj** (Vilnius, březen 2005). A u nás je vyhlášena **Národní strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj do r. 2007** – zodpovídá MŠMT.

V souvislosti s dobrovolnou změnou životního stylu se mění i hodnotová orientace jedince (a celé společnosti) a trvale udržitelný způsob života se rozšiřuje o další témata: občanství, zmírňování bídy, mír a etika, odpovědnost v lokálních a globálních souvislostech, demokracie a řízení, spravedlnost, bezpečnost, lidská práva, zdraví, rovnost pohlaví apod.

Vzájemnou souvislost stavu životního prostředí a společnosti sleduje ve svých publikacích i sociolog J. Keller:

„... výchova k větší ekologické citlivosti je přitom velice delikátní záležitost. Je-li prováděna jen formálně, vede přímo k opaku zamýšleného cíle. Rozhodně ji nelze redukovat na výchovu dětí a mládeže. Velká část starostů měst a obcí je ekologicky negramotná, o poslancích a senátorech nemluvě. Citelně chybí ekologická výchova úředníků všech stupňů.

Pokud má být věrohodná, nemůže ekologická výchova v rovině teoretické vychovávat k něčemu, co stát leckdy svou politikou fakticky popírá a co je z roviny úřední nejednou bagatelizováno a zesměšňováno. Rovněž snaha kriminalizovat ekologické aktivisty jejich paušálním ztotožňováním s extremistickými silami může ve svých důsledcích zpochybnit kredibilitu samotné ekologické výchovy a zanechat v žácích pachut' čehosi podezřelého. V okamžiku, kdy říkáme a hlásáme určité ideje a zároveň se chováme přesně naopak, činíme fatální chybu. Je to pochopitelně velmi stará pravda, jenže je až příliš současná. Z tohoto hlediska vyvstává před pedagogy pochopitelný problém interpretace idejí (třeba) trvale udržitelné společnosti vůči svým žákům a studentům a aplikace pouček do praxe, která je ale reálná – a to je kámen úrazu. Nestačí totiž pouze hlásat, ale také naplňovat. Z tohoto hlediska se jeví jako přístupnější spíše princip říkající, že někdy je méně více než hodně.“ (in Ekologická výchova ve školách, 2004, s. 24)

Shrnu-li poznatky získané v této části, pak vyplývá, že z hlediska aplikace EVVO má školství náskok před dále uváděnými oblastmi, a to nejen proto, že mnozí z prvních nadšených průkopníků EVVO byli pedagogové, ale hlavně proto, že zařazení EVVO

v oblasti školství je již podchyceno i legislativně. EVVO je zahrnuta již od předškolního vzdělávání. Nyní zahrnuje studenty všech vysokých škol, zabývá se dalším vzděláváním pedagogů v této oblasti a zavádí nově specializaci školního koordinátora ekologické výchovy. Nový školský zákon umožňuje skrze průřezové téma environmentální výchovy posilovat u dětí vědomí souvislostí. Co ale může být v budoucnosti určitou mezí, je požadavek absolvování kurzu pro školního koordinátora ekologické výchovy, který má předepsáno 250 hodin přímé výuky a cena kurzu je cca 12 000,- Kč. Nevím, jak ochotně budou školy tyto učitele na kurz uvolňovat a zda mají dostatečné finanční zdroje na další vzdělávání pedagogických pracovníků.

2.2 Veřejná správa

Nedostatečná ochrana životního prostředí se dotýká nás všech. Ať v podobě poškozených lesů, znečištěných vod či narušeného zdraví. Státní správa by měla být garantem dodržování zákonů v oblasti životního prostředí a měla by jít veřejnosti příkladem. K tomu by měla být příslušně proškolená.

Oblastí veřejné správy se také zabývá Státní program EVVO. Ten zde popisuje vizi environmentálního vzdělávání v této sféře, jeho cílech a cílových skupinách.

„Cílem je – zabezpečit odpovídající vzdělanost a informovanost zaměstnanců všech resortů a všech stupňů veřejné správy v problematice životního prostředí, - zabezpečit ekologicky šetrné chování a postoje zaměstnanců veřejné správy, ... šetrný provoz úřadů k životnímu prostředí a šetřící přírodní zdroje, ... - zabezpečit systematické a účinné informování, ... ovlivňování veřejnosti směřující k ekologicky šetrnému chování. ...

Cílovými skupinami jsou zaměstnanci ústředních orgánů a jimi přímo řízených organizací, zaměstnanci krajských orgánů a jimi přímo řízených organizací, zaměstnanci obcí i obcí s pověřenou působností a jimi řízených organizací, členové volených zastupitelstev na všech úrovních.“

Dalším zákonným zdrojem, jež zmiňuje environmentální vzdělávání v oblasti veřejné správy, je **zákon č. 124/2004 Sb. m. s. - Aarhuská úmluva** (Rozhodnutí II/2 – Prosazování efektivního přístupu k právní ochraně, část II.) „se v odst. 11 píše - potřeba

školení v environmentálním právu stejně jako v základních aspektech environmentální vědy a technologie pro justici, ostatní profesionály v oboru práva a státní úředníky.“ V odst. 13 pak „*zdůrazňuje, že školení a informace by měly být „ušity na míru“*, aby vyhovovaly specifickým potřebám justice, ostatních profesionálů v oboru práva“.

Pojmem veřejná správa rozumím správu společnosti, správu státu jako celku i jeho jednotlivých územních jednotek, jako složek územní organizace státu. Je projevem realizace výkonné moci ve státě, a to včetně specifického postavení tzv. veřejnoprávní samosprávné moci, přičemž se tato správa souhrnně označuje pojmem veřejná správa. Veřejná správa se člení na státní správu a samosprávu.

Státní správa je veřejnou správou uskutečňovanou státem, realizuje výkonnou moc státu. **Samospráva** je vykonávaná příslušnými státními orgány, které mají postavení orgánů veřejné správy.“ (Kejdová, M., Vodičková, M. Základy trestního a správního práva, 2004, s. 97-100)

Právě rozdělení veřejné správy na státní správu a samosprávu je klíčové pro posouzení systému vzdělávání EVVO.

Vzdělávání úředníků státní správy (správní úřady) se řídí Usnesením vlády ČR č. 1542/2005 o Pravidlech vzdělávání zaměstnanců správních úřadů a zákonem č. 218/2002 Sb. o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostat. zaměstnanců ve správních úřadech (služební zákon). Zodpovídá Úřad vlády prostřednictvím Institutu státní správy. Za vzdělávání úředníků územních samosprávných celků zodpovídá Ministerstvo vnitra v souladu se zákonem 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů. Doplněno vyhláškami č. 511/2002 Sb., o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků a č. 512/2002 Sb., o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků. Tím je dána koncepce vzdělávání veřejné správy.

Environmentálním vzděláváním se ani jeden citovaný zákon nezabývá. Výjimku tvoří ZOZ (zvláštní odborná způsobilost) na úseku výkonu samosprávy odboru životního prostředí. Environmentální vzdělávání veřejné správy je mimo kapitolu ve Státním programu EVVO ČR (tj. Usnesení vlády ČR č. 1048/2000) ještě zmíněno v Usnesení

vlády č. 96/2002. Toto Usnesení upravuje Státní program a v bodě 4. upravuje text Usnesení vlády č. 1048/2000 takto „*ministru vnitra – zabezpečit vzdělávání a doškolování zaměstnanců územní samosprávy a okresních úřadů v oblasti SP EVVO v souladu s koncepcí přípravy pracovníků veřejné správy ...* v bodě 5. *Ministru a vedoucímu Úřadu vlády – zabezpečit vzdělávání a doškolování zaměstnanců ve správních úřadech a v Úřadu vlády v oblasti Státního programu ...*“

Ve státní správě je EVVO upravena Usnesením vlády č. 1542/2005, kde „v Článku 5 - Vstupní vzdělávání úvodní - odst. 4, písm. e) jde o *seznámení s praxí daného správního úřadu v oblasti environmentální výchovy a osvěty.*“

Národní zpráva ČR o implementaci Aarhuské úmluvy (MŽP, 2004) uvádí, že „*Úředníci státní správy jsou v rámci vstupního školení proškolení v problematice přístupu veřejnosti k informacím o ŽP – školení je zajišťováno v rámci bloku Enviminima.*“

EVVO při výkonu samosprávy vychází z Usnesení vlády ČR č. 1048/2000 o Státním programu EVVO. Usnesení vlády č. 991/2003 k plnění usnesení vlády č. 1048/2000, o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice s přílohou Akčního plánu na léta 2004-2006 se v kapitole II. zabývá „*Vzděláváním zaměstnanců ve správních úřadech, úředníků v územních samosprávných celcích a volených členů zastupitelstev*“. Na tato usnesení navazují Krajské koncepce EVVO, které tuto problematiku rozpracovávají do místních podmínek.

Obce nemají ze zákona povinnost se EVVO věnovat. Kraj poskytuje metodické vedení.

„*Jediným zákonem, který stanovuje všeobecně podmínky pro EVVO, je zákon č. 17/1992 o životním prostředí: § 16: Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.*“ (Kulich, J. *Systém EVVO v podmínkách krajů in Environmentální výchova ve školách*, 2004, s. 25)

2.3 Veřejnost

Působení na ekologické povědomí veřejnosti je žádoucí z jiného hlediska. Je to každý z nás, kdo se každodenně rozhoduje, co nakoupí, jak se zbaví odpadů, přebytečných či nepoužitelných věcí, jaký životní styl zvolí pro sebe či svou rodinu, kdo hledá nebo nehledá soužití s přírodou. Právě aktuální informace nám pomáhají se správně rozhodovat. Kde je tedy můžeme získávat?

Působení environmentálního vzdělávání v oblasti veřejnosti je realizováno především poskytováním informací týkajících se oblasti životního prostředí a získávat občany k participaci na věcech veřejných.

Státní program EVVO mluví o právu na pravdivé a prověřené informace, které mají být *každému občanu podány odpovědně a výhradně pravdivá prověřená sdělení, objektivní a všestranné informace o životním prostředí, ekologických problémech a jejich vztahu k životnímu prostředí tak, aby se mohl uvědoměle a kvalifikovaně rozhodovat ve prospěch trvale udržitelných modelů.*“

První, kdo spravuje a nakládá s informacemi o ŽP, je veřejná správa. Proto je důležitá komunikace mezi veřejnou správou a veřejností, tak aby mohly společně zvyšovat kvalitu rozhodnutí ve věcech ŽP i jejich prosazení.

Dokumentem (s mezinárodní působností), který se tímto problémem také zabývá, je **Aarhuská úmluva**. V preambuli této úmluvy je vyjádřeno, že „*orgány veřejné správy spravují informace o ŽP v zájmu veřejnosti*“. A v článku 3, odst. 2 se píše: „*Každá strana bude usilovat o zajištění toho, aby pracovníci úřadů pomáhali veřejnosti v její snaze o přístup k informacím a poskytovali jí rady, aby usnadňovali veřejnosti účast na rozhodování a její snahu o přístup k právní ochraně v záležitostech ŽP.*“ Odst. 3: „*Každá strana bude podporovat environmentální osvětu a vzdělávání veřejnosti, zejména o tom, jak získat přístup k informacím, jak se účastnit na rozhodování a jak získávat přístup k právní ochraně v záležitostech ŽP.*“

Dalším zdrojem informací jsou neziskové organizace, zabývající se životním prostředím. Tyto organizace zaplňují mezeru v informování veřejnosti. Osvěta je uskutečňována různými formami od happeningů až po vzdělávací kurzy nebo vydávání

publikací či tematických tiskovin, K těm nejznámějším patří občanská sdružení Ekologický právní servis, Hnutí DUHA, Ochrana zvířat, Děti Země, Nesehnutí nebo Síť ekologických poraden, jako jsou Ekologický institut Veronica Brno, Vita Ostrava, Kosenka či občanské sdružení EkoCentrum Brno a mnozí další. Zvláště Síť ekologických poraden (STEP) si získala u veřejnosti oblibu a renomé. Náplň činnosti poraden popisuje Státní program: „Síť ekologických poraden má za cíl poskytovat odborné a kvalifikované rady a doporučení veřejnosti. Popularizovat výsledky vědy a výzkumu ve prospěch životního prostředí v praxi, přibližovat šetrné životní standardy a ovlivňovat veřejnost ve směru trvale udržitelného rozvoje společnosti.“ (SP EVVO, 2000)

K tomu mají pomáhat různé prostředky osvěty: „periodické tiskoviny (populární naučné či odborné časopisy, publikace, tiskoviny NNO, ročenky životního prostředí...), neperiodické publikace (knihy, brožury, letáky, elektronické publikace...), audiovizuální tvorba, informační servis pro novináře, internet, akce pro veřejnost, veřejné kampaně, osvěta spotřebitele, propagace šetrných výrobků...“

Nestátní neziskové organizace působí na veřejnost různými tematickými kampaněmi, přibližují praktickou ochranu přírody, vydávají různé informační brožury a letáky, budují a spravují naučné stezky, podílejí se na přípravě strategických materiálů, organizují besedy či pracovní skupiny k řešení environmentálních problémů...

Informování veřejnosti o stavu životního prostředí jde i po linii **veřejné správy**.

Zákonem, který se ještě zabývá působením na veřejnost, je zákon č. 123/1998 o právu na informace o životním prostředí. Zde se v § 13 Osvěta, vzdělávání a výchova veřejnosti v oblasti životního prostředí uvádí:

„Kraj v samostatném působení ve spolupráci s MŠMT a dalšími ústředními orgány je povinen podporovat osvětu, výchovu a vzdělávání široké veřejnosti v oblasti ochrany ŽP se zvl. zaměřením na výchovu dětí a mládeže.

2) MŽP ve spolupráci s MŠMT usiluje zejména o to, aby byly vytvořeny podmínky pro rozvoj osvěty, výchovy a vzdělávání v oblasti ŽP v mezích působnosti úřadů veřejné správy.

3) Kraj v samostatné působnosti usiluje o to, aby byl vytvořen a využíván systém osvojování základních poznatků o ŽP a jeho ochraně vycházející z principů udržitelného rozvoje a z aktivních forem výchovy, osvěty a získávání informací zajišťovaný

prostřednictvím státních i nestátních organizací a byly veřejnosti účinně nápomocny při zajišťování přístupu k informacím o životním prostředí.“

Mimo poskytování informací, ať již skrze ekologické poradny, média nebo státní instituce, existuje ještě další možnost ovlivňování způsobu života, a to ekonomickými nástroji. V Akčním plánu na léta 2004–2006 najdeme: „*v bodě V. 30) V rámci EVVO vytvářet prostor pro přijetí důkladné ekologické daňové reformy v souladu s principy udržitelného rozvoje tak, aby její zavádění bylo občany vyžadováno a kladně přijímáno.*“

Dá se říci, že oblast veřejnosti není ještě tak propracována (jako např. školství), a ani ekonomické nástroje nejsou tak využívány, jak by mohly.

Jednou z mezí v této oblasti je stále ještě „*nedosažené právní vědomí veřejnosti a profesní odbornosti pracovníků NNO pro zapojování do právních řízení, v nichž jsou dotčeny zájmy ochrany přírody a životního prostředí.*“ Druhou mezí je pak zapojení veřejnosti do projednávacích procesů na lokální (místní Agendy 21) i národní úrovni (EIA, koncepce a plány). V neposlední řadě je to i snaha některých pracovníků veřejné správy obcházet zapojování veřejnosti do rozhodovacích procesů při schvalování „určitých důležitých“ projektů. Dle mého soudu bude Aarhuská úmluva hrát stále významnější roli v právech veřejnosti na informace o ŽP a jejich získávání i v možnostech právní ochrany ŽP.

Nakonec bych se ráda podívala na užívaný pojem „veřejnost“. Ve zmiňovaných dokumentech se často objevuje, že cílem EVVO je zvyšování právního vědomí veřejnosti či jiná práce s veřejností. Jaká je tedy charakteristika této cílové skupiny a jak na ni můžeme působit.

Podle A. Sekota (Sociologie v kostce, 2002, s. 32) „*je veřejnost velmi neurčitá sociální kategorie, která je významově chápána jako souhrn příslušníků určitého konkrétního organizačního, sídelního, územního, státního či nadstátního útvaru. Ze sociologického hlediska je nesmírně důležité, že společné sdílení sociálních, ekonomických či dokonce geografických podmínek vytváří společným sdílením názorů veřejné mínění. Jeho prostřednictvím může veřejnost účinně reagovat na jakýkoliv veřejně projevovaný jev či názor.*“

Této definici rozumím tak, že veřejnost je ta část občanů, která je aktivní a sama se zapojuje do věcí veřejných. A. Sekot „*oproti veřejnosti vymezuje masu, která se vyznačuje značným podléháním oficiálně sdělovaných názorů při silně omezené schopnosti přiměřené reakce. O masové společnosti hovoříme v případě fungování nejnižšího společného jmenovatele v oblasti nároků, vkusu a spotřeby. Ten je dán vzájemnou propojeností názorů a jednání lidí především ve formách spotřebitelského chování. Spotřebitel či publikum je přitom ovlivněno mnohačetným komplexem daného sociálního prostředí, životní úrovně, tradicí ... Navíc podléhá vlivům konvence, módy, ekologického citění, statusové úrovně, zaujímané sociální pozice a realizované sociální role ... Masa podléhá zveřejněným míněním masových médií a pasivně přijímá názory autorit.*“

Jde tedy o to, zda budeme pracovat s veřejností či s masou a podle toho bychom měli volit formu environmentálního vzdělávání.

Většina občanů má několik rolí: profesní (zaměstnanec, zaměstnavatel – podnikatel), zájmovou (kluby, kurzy), rodinnou (rodinná hierarchie) a současně veřejnou (možnost vyjadřovat se k věcem veřejným). Pak jsou tu skupiny, u nichž je výčet rolí dočasně či trvale zúžen pouze na roli rodinnou (osoby ve výkonu trestu) či rodinnou a veřejnou (osoby na mateřské dovolené, osoby v penzi, osoby zdravotně postižené). Environmentální osvětu potřebuje podle mne více druhá skupina, neboť první skupinu lze ve smyslu EVVO nejvíce ovlivňovat na profesní úrovni a také (i když méně) na zájmové. Oslovit druhou skupinu znamená využít styčného bodu mezi těmito skupinami, kterým je rodina, a oslovit je zajímavou nabídkou akcí s náplní EVVO. Od informačních kampaní, letáků, brožur, umění po filmy a jiné formy EVVO, ale především pak ekonomickými nástroji – ekologická daň, zvýhodnění ekologicky šetrných výrobků. Vzájemným doplňováním výchovy, osvěty a ekonomiky se může změnit životní styl rodiny ve prospěch trvale udržitelného rozvoje.

Na území Jihomoravského kraje může veřejnost získávat informace o ŽP z institutů veřejné správy, ze Sítě ekologických poraden – v Brně např. Ekologický institut Veronica, dále Ekologický právní servis a VIS Veselí n. M. nebo od neziskových organizací (EkoCentrum Brno, Děti Země, Hnutí DUHA). Koncepce EVVO Jihomoravského kraje počítá také se zapojením muzeí, knihoven a dalších vzdělávacích

institucí. Podávané informace zahrnují nejen informace o ŽP, ale i tzv. spotřebitelské poradenství (informace o výrobcích a jejich dopadu na ŽP).

Podniková sféra

Podniková sféra je oblast, jejíž činnost má největší dopad na stav životního prostředí. Z hlediska vývoje lidstva na planetě, zásahy do přirozeného prostředí rostou stále větší měrou. Na scénu nevstupuje již člověk jako jedinec, ale jako organizovaná lidská společnost. Od té doby začalo rozsáhlé přeměňování krajiny odlesňováním, vytvářením polí, luk a pastvin, odvodňováním, tvorbou sídlišť jako zvláštního biotopu, rozvoj zemědělství atd. Tyto zásahy měly až donedávna pouze lokální povahu a stále bylo dosti míst, kam se mohly lidské populace přestěhovat a najít náhradní prostor. S prudkým nárůstem populace, rozvojem dopravy a průmyslu zasahují již nyní civilizační vlivy téměř na všechna místa Země a nelze prakticky počítat s žádným rozsáhlejším a vhodným náhradním prostorem. Lidstvo má v současné době v rukou takové technické a energetické prostředky, kterými může měnit přírodu v planetárním měřítku. (in Strejček, J., Kubíková, J., Kříž, J. Chráníme naši přírodu, 1983, s. 159)

Jak uvádí Státní program z roku 2003, podniková sféra

„je zásadním spoluvůrcem ŽP a v posledních letech se podílela na jeho podstatném zlepšení (škodlivé emise, znečištění vod). Dále proběhly významné investice do ochrany ŽP, zavedení nových environmentálních technologií. Postupně se prosazuje vliv dobrovolných nástrojů, jako jsou Ekologicky šetrný výrobek, Program EMAS, certifikace výroby, výrobků a služeb.“

Podniková sféra je sférou primární, jež se velkou měrou podílí na vytváření hrubého národního produktu. Ale je také sférou s nejvýznamnějšími dopady na životní prostředí. Proto tvoří výraznou a hlavně významnou cílovou skupinu, u které je žádoucí vytvářet ekologické povědomí a současně legislativně vymezit mantinely podnikání tak, aby nedocházelo k poškozování životního prostředí.

Podniková sféra zahrnuje podnikatelské a zemědělské subjekty. Každá z těchto skupin má svá specifika, od nichž se dále odvíjí použití nástrojů environmentální politiky. K této problematice se vztahuje Příloha č. 3.

Situaci v podnikové sféře popisuje kolektiv autorů v publikaci Podnikový ekolog (Vlčková, J. ed., 2006, s. 35). Současnou charakteristikou je ochrana životního prostředí jako základní priority a potřeby. Všímá si skutečných i potencionálních znečišťovatelů včetně podnikatelských subjektů. Jedná se především o posun od nápravných opatření k preventivním opatřením, od normativní regulace (uplatňování zákazů a příkazů) k využívání ekonomických a informativních nástrojů, ... od odpovědnosti státu k odpovědnosti samotných podniků. V praxi však podniky přijímají odpovědnost jen v případě, pokud je to pro ně výhodné.

Toho využívají tak zvané „dobrovolné nástroje“, jež jsou součástí státní politiky v oblasti životního prostředí.

Státní program EVVO kromě zhodnocení stávající situace nabízí také možnosti dalších aktivit v této sféře:

„Podporovat informační služby pro podniky v problematice přidružení ČR k EU, o zavádění nových environmentálních přístupů a jejich připravované implementaci v ČR a o příležitostech, které tyto postupy nabízejí, o efektivitě podnikání aj.

Zapojit environmentální vzdělávání a osvětu do programů, na kterých vláda již vyjádřila svůj zájem (nebo kde se tak dá očekávat vzhledem ke strategii Státní politiky životního prostředí a Aproximační strategii ČR).

Podchytit a podporovat, případně zvýhodnit některou z možností (propagačně, daňově, úvěrově, atd.) podniky naplňující a překračující mezinárodní standardy kvality a zároveň produkují některé výrobky nebo technologie vyhovující státní politice životního prostředí.

Navázat funkční spolupráci s odborovými organizacemi zaměstnanců a v těchto organizacích podporovat informace o životním prostředí a rozvoj environmentálního vzdělávání a osvěty. Šířit informace o výrobě a šetrné výrobě a spotřebě k životnímu prostředí a podporovat všechny aktivity směřující ke zlepšení pracovního prostředí, provozů šetrných k životnímu prostředí a šetrných přírodních zdrojů, spoluzodpovědnosti pracovníků za šetrnost a preventivní dodržování technologických norem a postupů.

Prostřednictvím odborných a profesních svazů podporovat šíření etických norem a pravidel o podnikání v souladu s požadavky na ochranu životního prostředí a předběžnou prevenci. Vytvářet a propagovat registr environmentálně šetrných výrobců, výrobků a provozů a zvýhodňovat subjekty z registru při vývozu i při podnikatelské činnosti způsobem zvyšujícím jejich komparativní výhody na trhu.“

Uvedená opatření regulují aktivity v podnikové sféře z hlediska informačního, ekonomického i etického.

Konkrétní aktivity státní politiky v oblasti životního prostředí podrobně zmiňuje kolektiv autorů (in Vlčková, J. ed., Podnikový ekolog, 2006, s. 32).

Možnými okruhy aktivit jsou systémy environmentálního managementu (EMS dle ISO 14001 nebo Program EMAS), Národní program čistší produkce, Integrovaná prevence a omezování znečištění (IPPC), nejlepší dostupné techniky (BAT) a registr informací o znečišťování (IRZ/EPER), Registr environmentálně šetrných výrobků, provozů a technologií. úspory energií a podpora alternativních zdrojů energií, prodloužená odpovědnost výrobce za výrobek, environmentální bezpečnost výrobku, Program ekologicky šetrný výrobek, Ekologické zemědělství, podpora ekologických a přírodě šetrných technologií v lesním hospodářství, zajištění mimoprodukčních funkcí lesa – program péče o krajinu, Kodex správné hospodářské praxe v zemědělství, Podpora mimoprodukčních funkcí zemědělství, Agro-environmentální programy, Hodnocení a řízení rizik - EIA, program sanací, a jiné.

Řada těchto aktivit je již uplatňována v praxi a podchycena legislativou.

Bližším rozpracování ochrany životního prostředí v podnikové sféře se zabývá kapitola 3.

2.5 Dílčí závěr

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta se v současné době prolíná celou společností. Vytváří provázaný systém informací i praktických aktivit ve sférách vzdělávání, veřejného sektoru a veřejné správy a v poslední době čím dál více i v podnikové sféře.

Každá z uvedených oblastí má své nástroje zavádění EVVO do praxe. Ochrana přírody a v návaznosti na ni environmentální vzdělávání dostávají postupně i podklad legislativní.

3. Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta v podnikové sféře

Z hlediska podnikatelského lze na životní prostředí nahlížet jako na určitý statek, který přináší jistý užitek. Do politiky ochrany životního prostředí tak zasahují výrobci se svými požadavky na nerostné bohatství, ornou půdu apod.. Dalším výrazným subjektem jsou spotřebitelé a jejich poptávka. Ať už v podobě určitého druhu či množství výrobků nebo poptávka po čistém životním prostředí. Avšak poslední slovo v každém rozhodování ohledně životního prostředí má stát, jakožto vlastník tohoto statku. Proto stát hledá prostředky – nástroje, kterými může ovlivňovat chování jednotlivých subjektů.

Nabízí se otázka, **proč stát nenechá působit tržní mechanismus** (poptávku, nabídku a cenový mechanismus) **v ochraně životního prostředí?** Autoři knihy Podnikový ekolog tuto situaci vysvětlují takto:

„V případě statků životního prostředí se jedná v převážné většině případů o veřejné (resp. smíšené) statky, což znamená, že tržní mechanismus nepůsobí – nevytváří cenu – a statek je možné spotřebovávat v libovolném množství. Tak dochází ke znehodnocování životního prostředí.

Vyloučení trhu z alokace statků životního prostředí vytváří prostředí pro zásahy státu. Ten reguluje využívání statků životního prostředí na základě určité cílové představy o stavu životního prostředí. Alokační těchto statků mezi konkurující si využití tak neprobíhá prostřednictvím cenového mechanismu trhu, ale prostřednictvím státních rozhodnutí. Představy státu o životním prostředí a způsobech chování jednotlivých subjektů na poli ochrany životního prostředí jsou formulovány ve státní politice životního prostředí (neboli ekologické politice).“ (Vlčková, J. ed.: Podnikový ekolog, 2006, s. 25-26)

Stát má v ekologické politice základní nástroj ochrany životního prostředí. Jsou tak formulovány další nástroje, které stát využívá k ochraně životního prostředí.

Nástroje je možné dělit podle řady kritérií, ale nejvýznamnějším je postavení jednotlivých subjektů (aktérů) a jejich vzájemné vztahy. Podle tohoto kritéria je možné nástroje dělit na:

- **administrativní**, které jsou založeny na donucovacím přístupu (stát vs. znečišťovatel), typickým příkladem těchto nástrojů jsou různé příkazy, zákazy, limity a standardy
- **doplňkové (dobrovolné) nástroje**, které jsou založeny na dobrovolném přístupu znečišťovatelů k řešení definovaného problému (jedná se např. o informační kampaně, dobrovolné dohody a závazky – např. ecodesign, ecolabelling)“ (Vlčková, J. ed. Podnikový ekolog, 2006, s. 28)

Aplikace dobrovolných nástrojů je pro subjekty taková činnost, která je uskutečněna na základě svobodného rozhodnutí a nad rámec legislativy.

Subjektu se vložené prostředky vrací nejenom v pozitivním vlivu na životní prostředí, jak uvádějí autoři in Podnikový ekolog, ale vede i ekonomickým dopadům:

„Dobrovolné nástroje patří do skupiny nástrojů preventivní strategie, tzn. že se soustředí na odstraňování samotných příčin vznikajících problémů (předcházení znečišťování životního prostředí). Zásadní rozdíl mezi reaktivní (následnou) a preventivní strategií spočívá v tom, že preventivní strategie má nejenom pozitivní vliv na životní prostředí, ale vede i k finančním a ekonomickým úsporám, ke snížení nákladů a ke zvýšení konkurenceschopnosti subjektu.“

Aplikace dobrovolných nástrojů je ve svém dopadu řešení prevence, předcházení poškození životního prostředí. Přičemž jeden subjekt může využívat více dobrovolných nástrojů. Patří sem například tyto možnosti:

- „systém environmentálního managementu (EMS) dle ISO 14001
- systém environmentálního managementu (EMS) dle Národního programu EMAS
- environmentální audit
- čistší produkci
- ekodesign
- ekologické značení výrobků
- environmentální účetnictví“ (Vlčková, J. ed.: Podnikový ekolog, 2006, s. 36)

Mezi nejčastěji využívané patří systém environmentálního managementu. Podle autorů (Vlčková, J. ed.: Podnikový ekolog, 2006, s. 36) jde o systematický přístup k ochraně životního prostředí, neboť se projevuje ve všech směrech podnikání, je nedílnou součástí managementu celého podniku, zahrnuje organizační strukturu, plánování,

odpovědnosti, techniky, postupy, procesy a zdroje pro rozvoj, provádění, dosažení, posouzení a podporu environmentální politiky. .... Koncepce EMS neznamena v žádném případě nadřazení hledisek ochrany životního prostředí a trvale udržitelného rozvoje ostatním hlediskům, ale jejich integraci do celkového systému řízení. (viz Příloha č. 4)

V počátcích svého působení se systém EMS dostával do povědomí především v souvislosti s průmyslovými podniky, v poslední době roste ale význam EMS i v malých a středních firmách v souvislosti s podniky, které produkují velké množství odpadu nebo nakládají s odpady.

Základním cílem zavedení EMS je řádný provoz činností, optimální organizační struktura, pořádek v provozu a dokumentaci, dobré vztahy s veřejností a se státní správou, získání obchodně využívané vizitky – certifikát ISO 14001 nebo registrace v programu EMAS. (Vlčková, J. ed.: Podnikový ekolog, 2006, s. 37)

V tomto systému jsou možné dva přístupy. Jde o systém environmentálního managementu dle ISO 14001 a o EMS dle Národního programu EMAS.

3.1 Systém environmentálního managementu (EMS) dle ISO 14001

Zavádění systémů podle ISO norem patří k nejčastěji využívaným nástrojům začleněných do podnikání v rámci životního prostředí. Počátek spadá do 80. let 20. století jako managementu kvality (Quality Management Systém – QMS). ISO normy jsou mezinárodně platné normy. Zastřešující institucí je Mezinárodní federace národních normalizačních asociací, v ČR tuto úlohu zastává Československá společnost normalizační. Systém EMS podniku umožňuje vytvoření si vlastní environmentální politiky a to v těchto krocích: identifikaci požadavků příslušných zákonů a nařízení, stanovení priority a vhodné environmentální cíle a cílové hodnoty, zavedení a provoz systému, kontrolu a nápravná opatření, audit systému environmentálního managementu i přezkoumání vedením organizace. (Vlčková, J. ed.: Podnikový ekolog, 2006, s. 46)

3.2 Systém environmentálního managementu (EMS) dle Národního programu EMAS – Nařízení Evropského parlamentu a rady č. 761/2001 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení a auditu z hlediska ochrany životního prostředí

„Národní program EMAS je dokumentem, který popisuje souvislosti environmentálního řízení, základní pojmy, úlohu, postavení a funkce jednotlivých subjektů a způsob financování programu.“ (Vlčková, J. ed.: Podnikový ekolog, 2006, s. 47)

Původně byl tento program schválen Usnesením vlády č. 466/1998, o schválení Národního programu zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí. Později byl aktualizován Usnesením č. 651/2002 podle Rady ES nařízením č. 1836/93 (EMAS I) a Nařízením EP a Rady ES č. 761/2001 – umožňující dobrovolnou účast organizací v komunitárním systému environmentálního řízení a auditu (EMAS II).

Odpovědnými orgány jsou **Rada Programu EMAS** (koncepční, řídicí, kontrolní a poradní orgán) a **Agentura EMAS** (výkonný orgán, manažerské a odborné činnosti), na české straně je to pak **Český institut pro akreditaci** (akreditační orgán) a **Česká inspekce životního prostředí** (poradní a konzultační orgán).

Aplikací Nařízení EP a Rady ES došlo k rozšíření okruhu organizací, zavedení loga a podmínek jeho užití, a požadavku na vydání nového usnesení vlády – Aktualizovaná pravidla EMAS, Metodický pokyn pro zavedení environmentálního manažerského účetnictví. (Vlčková, J. ed.: Podnikový ekolog, 2006, s. 47)

Podnik, který se rozhodne do systému EMAS vstoupit, prochází tímto procesem: *„provedení úvodního env. přezkoumání, zavedení systému env. řízení s ohledem na výsledky přezkoumání, zajištění env. auditu, zpracování env. prohlášení, ověření vzhledem k nařízení č. 761/2001, schválení env. prohlášení, registrace a zpřístupnění údajů veřejnosti.“*

Aby si organizace udržela získaný certifikát s logem, musí každoročně vypracovat a nechat ověřit aktualizované env. prohlášení zahrnující změny ... minimálně jednou za

tři roky pak vypracovat a nechat ověřit „velké environmentální prohlášení.“ (Vlčková, J. ed. Podnikový ekolog, 2006, s. 48)

V současné době, době stále rychleji se měnících společenských i pracovních podmínek, je stále aktuálnější **pojem celoživotního učení**.

Tento pojem se objevuje již v dokumentu „*Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) z roku 1976 Foundations of Lifelong Education (Základy celoživotního vzdělávání): Celoživotní vzdělávání je proces dosahování osobnostního, sociálního a profesního rozvoje, trvajícím v průběhu života jednotlivců, za účelem zdokonalení kvality života jak jednotlivců, tak společnosti.*“ (Jedličková, I. Úvod do andragogiky, 2006, s. 14)

V souvislosti s environmentálním vzděláváním, jakožto dalším kvalifikačním vzděláváním, můžeme mluvit o nových vzdělávacích tématech v rámci celoživotního učení.

Další kvalifikační vzdělávání je nyní jeden z nejrychleji rostoucích oborů služeb. Je to dáno zejména tím, že státní institucionalizované školství má svá omezení (délka, kvalifikace pedagogů, státní regulace). Můžeme rozlišit další vzdělávání z hlediska kvalifikací u specifických povolání (lékař, právník, programátor..), u nichž je nutností. Další vzdělávání důležité z hlediska zaměstnavatele (státní správa, policie, vojsko, banky), jež mají vlastní vzdělávání. Beneš, M. (in Andragogika, 2003, s. 185-186) dále rozlišuje vzdělávání v ostatních povoláních a u nezaměstnaných. Zde jsou nabídka a možnosti omezené. Nárůst vzdělávání je v jednotlivých skupinách nerovnoměrný.

Celoživotní vzdělávání může nabývat těchto forem

formální vzdělávání – institucionalizované vzdělávání v subjektech školského systému
neformální vzdělávání – vzdělávání realizované různými subjekty vně školského systému a **informální vzdělávání** – ostatní vzdělávání, neinstitucionalizované, nesystematické.

Idea celoživotního učení vztažená na jedince, má svůj odraz v novém pojmu „učící se společnost“. „*Poprvé byl pravděpodobně rozpracován v zásadním dokumentu Evropské komise k celoživotnímu učení, známém jako „Bílá kniha vzdělávání“ z roku 1995.*“

(Jedličková, I. Úvod do andragogiky, 2006, s. 15)

Ještě stále velké množství podniků řeší produkci, zisk a jiné aspekty podnikání na úkor životního prostředí. Jedním z důvodů, proč se situace nelepší, může být nedostatečná informovanost o možnostech systému environmentálního managementu či důležitost zachování existence nebo rozvoj podniku. (Koncepce EVVO Jihomoravského kraje na léta 2006-2010, s. 9) Proto je v této oblasti nezbytná environmentální osvěta a to jak formou propagačních tiskovin, publikací, tak zejména vzdělávacími kurzy.

Jak uvádí I. Jedličková (in Úvod do andragogiky, 2006, s. 34) v souvislosti se vzděláváním dospělých, *je důležité pojmenovat několik aktuálních vývojových trendů vzdělávání dospělých ve světě. Jsou jimi zejména:*

- *významný kvantitativní rozvoj vzdělávání dospělých*
- *rozšíření záběru účastníků vzdělávání dospělých*
- *realizace nových vzdělávacích témat*
- *podpora vzdělávání dospělých státem*
- *úsilí koordinovat vzdělávací aktivity určené dospělým*
- *rozvoj neprezenčních forem vzdělávání dospělých*
- *využití nejnovějších výsledků rozvoje techniky ve vzdělávání dospělých“*

S výše uvedenými skutečnostmi korespondují i snahy tyto trendy promítnout do praxe.

Jedním z možných praktických modelů je firemní kultura učící se organizace.

„Základní myšlenka učící se organizace je poměrně jednoduchá, vyjadřuje skutečnost, že všechny podoby učení mají v podniku vědomou podporu vlastníků, managementu i zaměstnanců. V podniku jsou vytvořeny podmínky, jež umožňují „vhodnou kombinaci“ učení a řízení, učení posilování konkurence a učení a spolupráce v podniku. Rozvoj pracovníků představuje jeden ze stavebních kamenů učící se organizace.“ (Šigut, Z. Kultura a lidské zdroje, 2004, s. 57, 65)

Environmentální vzdělávání tak můžeme pojmut jako jednu z možných forem celoživotního učení firemního typu v podnikové sféře. Skrze toto vzdělávání získává pracovník nové kompetence, které se podílejí na úspěšnosti firmy v tržním prostředí. Situaci v podnikovém vzdělávání v ČR popisuje Milan Beneš (in Andragogika – teoretické základy, 2003, s. 189). Podnikové vzdělávání musí reagovat nejen na technologické a vědecké poznatky, na poznatky psychologie práce, ale také na změny a trendy ve společnosti. Vyšší kvalifikace se stává určitou pojistkou proti možné

nezaměstnanosti. Vyrůstá potřeba nových kvalifikací, zvyšuje se mobilita pracovní síly a finanční preference kvalifikace získané vzděláním.

S těmito poznatky koresponduje i téma environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Ve vzdělávání je to téma nové, s globálním rozměrem.

Našlo si místo jak v rámci institucionalizovaného vzdělávání (Rámcové a školní vzdělávací programy), tak v rámci neformálního (vzdělávání akreditovanými institucemi pro veřejnou správu a podnikovou sféru) i informálního vzdělávání (osvěta veřejnosti).

Státní program EVVO k tomu dále dodává: *„Vzhledem k potřebám České republiky a k deklarovaným prioritám Evropské unie je důležité napomáhat environmentální vzdělanosti pracovníků i managementu při ochraně životního prostředí a současně podporovat konkurenceschopnost našich podniků na zahraničních trzích. Prostředkem může být orientace na národní i mezinárodní programy šetrné výroby a certifikace výroby, výrobků a služeb.*

Cílem je dosažení vyššího právního i odborného povědomí zástupců podniků o otázkách ochrany přírody a životního prostředí (ve smyslu preventivním) a zvýšení komunikace se státními organizacemi i veřejností (ve smyslu veřejné kontroly a informační otevřenosti). Je třeba koncentrovat se na spolupráci se subjekty zaměřenými na podnikovou sféru (oborové organizace, organizace výrobců, dovozců, prvovýrobců) bez ohledu na produkty a velikost podniku.“ (SP EVVO, 2000)

Realizace strategie Státního programu je přenesena na jednotlivé kraje, jež jsou rozhodujícími subjekty realizace v praxi. Jsou to právě kraje, které na základě svých koncepcí určují jakou měrou a jakými nástroji se budou na realizaci podílet.

Koncepce EVVO Jihomoravského kraje (2005, s. 10) pak uvádí tuto vizi, cílový stav: jde např. „o zajištění systematického předávání informací s důrazem na environmentální legislativu, uskutečnění tematických seminářů, podporu zavádění systému EMS do malých a středních podniků.“ Dále zde rozpracovává opatření, metody i možné zdroje financování.

Jednou z možností, jak přenést informace k podnikům, jsou publikace a tiskoviny.

Brožura vydaná MŽP ve spolupráci se Sítí ekologických poraden (STEP) „V podniku ekologicky – Základy ochrany životního prostředí v nejmenších podnicích“ (2004),

zpracovává problematiku podnikání z hlediska oblastí energie, vody, ovzduší atd. Součástí je test na prověření nabytých znalostí a adresář Sítě ekologických poraden. Odbor životního prostředí Magistrátu města Brna zase vydal průvodce Kam s odpadem v městě Brně. Zde jsou odpady rozděleny na jednotlivé kategorie a u nich jsou potom zpracovány odkazy na různé subjekty, jež zabývají jejich likvidací.

Nejvíce preferovaným cílem environmentálního vzdělávání je vzdělávání průběžné, aktualizované skrze semináře, kurzy, workshopy a jiné formy vzdělávání.

Akční plán SP EVVO v ČR na léta 2004–2006 (součástí Usnesení vlády č. 991/2003) se zabývá i vzděláváním a osvětou v podnikové a terciární sféře:

„V bodě IV. 20) Informačně, metodicky, případně lektorsky podpořit problematiku environmentálního vzdělávání v programech podniků

21) Podporovat a propagovat pravidla ekologického zemědělství...

22) Zvyšovat odbornou úroveň a zlepšovat dostupnost informací poskytovaných pro komplexní informování podnikatelské veřejnosti...

24) Vytvořit program k systematické podpoře EVVO veřejnosti (spotřebitelů, pracovníků samospráv, malých a středních podniků) metodami environmentálního poradenství.“

Informování a vzdělávání podnikové sféry by mělo probíhat po několika liniích dle cílových skupin.

Státní program EVVO (2000, s. 186) rozlišuje v podnikatelské sféře tyto cílové skupiny:

- *vrcholový management podniků*
- *střední management podniků*
- *zaměstnanci podniků*
- *odborové svazy a profesní skupiny*

Každá z těchto cílových skupin má svá vzdělávací specifika dle pozice v podniku.

O specifikách vzdělávání jednotlivých uvedených skupin se lze dočíst u Milana Beneše (in Andragogika – teoretické základy, 2003, s. 186):

„Vzdělávání vrcholového managementu – zde nejde většinou o zprostředkování odborných kompetencí, ale o rozvoj vlastností a schopností, jako kreativity, strategického myšlení, zvládání konfliktů a stresů, managementu času, komunikačních

*dovedností atd. ... **Vzdělávání nižšího a středního managementu a personálu** – u těchto pracovníků se jedná především o zprostředkování odborných kompetencí nebo určité praxe, např. strategie prodeje. **Vzdělávání** většinou probíhá formou krátko- a střednědobých školení a kurzů. **Vzdělávání řadových zaměstnanců** – této skupině bývá hlavně zprostředkována kvalifikace za účelem přizpůsobení změnám v obsahu práce nebo zvýšení kvalifikace. **Vzdělávání perspektivních zaměstnanců** – většinou absolventů vysokých škol, kteří mají v budoucnosti převzít vedoucí pozice.“*

Z uvedených citací vyplývá, že vzdělávání probíhá na všech úrovních podniku. K dosažení efektivnosti vynaložených prostředků na vzdělávání je důležité mít zpracovanou vizi podniku a z ní vycházející vzdělávací potřeby jednotlivých úrovní podniku.

Ekologizace podnikové sféry má však také svou druhou tvář. Jak píše autoři článku „Čerstvě natřeno. Zn.: na zeleno“ (in časopis Sedmá generace, k přečtení na <http://www.ecb.cz/>), objevil se v environmentální oblasti nový termín, tzv. greenwashing. Tento termín je od roku 1999 součástí Oxfordského slovníku s následující definicí: „dezinformace šířená organizací za účelem prezentovat environmentálně zodpovědný veřejný obraz sebe sama“. V článku najdeme nejen ukázky nejkřiklavějších příkladů, ale i šest tzv. greenwashingových hříchů od environmentální marketingové společnosti TerraChoice. A tak je zase na každém spotřebiteli, aby si informace uváděné na výrobcích či prezentované na propagačních tiskovinách ověřoval a důkladně posuzoval.

3.3 Dílčí závěr

Vzdělávání v podnikatelské sféře je dobrovolnou a ryze soukromou věcí. To ale neznamená, že nejsou nastaveny mantinely podnikání. Hranice jsou stanoveny legislativními nástroji a je na každém podnikateli, jakým způsobem toho dosáhne.

Možnosti vzdělávání jsou následující: od individuálního vzdělávání, přes kurzy k problematice jednotlivých složek životního prostředí až ke vzdělávání celého managementu či zaměstnanců.

V poslední době vzrůstá oblíbenost dobrovolného nástroje ochrany přírody systému environmentálního managementu EMS. Ten může mít formu podle ISO 14001 nebo národního systému EMAS.

Rozdílnost mezi těmito dvěma systémy je dána závazkem informovat veřejnost o vlivech organizace na životní prostředí v rámci systému EMAS. Certifikaci podle ISO normy 14001 však podniky využívají také jako vnitřní kontrolní mechanismus. Díky tomu se tak počet podniků s certifikací dle ISO zvyšuje.

Na závěr lze ještě dodat:

„Vložené náklady do zavedení EMS se nevracejí ihned, jedná se ve většině případů o dlouhodobé investice, kdy se efekty objevují i v přínosech, které lze těžko vyčíslit. Úspěch zavedení EMS závisí také na charakteru podniku, na situaci před zavedením nástroje, na celkovém přístupu podniku k zavedení nástroje, na zavedených technologiích a změnách, na kvalitě jeho zavedení apod.. Principy EMS jsou však natolik univerzální, že je mohou využívat i podniky nevýrobního charakteru.“
(Vlčková, J. ed.: Podnikový ekolog, 2006)

4. Výzkum - environmentální vzdělávání v podnikové sféře

Jak je popsáno v předešlých kapitolách, jednou z podporovaných aktivit je i environmentální vzdělávání v podnikové sféře. Podpora této aktivity vychází z dokumentu Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a je realizována na úrovni krajů na základě zpracovaných Krajských koncepcí EVVO.

Koncepce EVVO Jihomoravského kraje (2005, s. 36) uvádí v části Environmentální vzdělávání a osvěta v podnikové sféře tyto cíle:

- pro podnikatelské subjekty je zajišťováno systematické předávání informací s důrazem na environmentální legislativu
- vytvořit plán tématických seminářů a školení v oblasti environmentální legislativy
- zajistit pravidelné informační semináře (min. 3x ročně) zaměřené na vybraná témata a z nich vyplývající požadavky na podnikové subjekty
- podniky předcházet vzniku a eskalaci problémů v oblasti dodržování environmentální legislativy využíváním cíleného poradenství. V návaznosti na to vytvořit registr poradenských subjektů, které jsou schopny zajišťovat školení a poskytovat odborné konzultace.

Na základě zjištěných teoretických východisek jsem formulovala výzkumný problém. Je jím současný stav environmentálního vzdělávání v podnikové sféře v rámci Jihomoravského kraje.

Cílem této diplomové práce je tedy zmapování současného stavu environmentálního vzdělávání v podnikové sféře a zkoumání vlivu této situace na nabídku environmentálního vzdělávání v rámci Jihomoravského kraje.

Popis současného stavu je dán zjištěním, zda a jaký systém vzdělávání existuje, dále je dán popisem nabídky.

4.1 Popis problému

Kvalitní vzdělávání je předpokladem správného pracovního výkonu. Proto v této práci zjišťuji, zda a jaký vzdělávací systém v podnikové sféře funguje a jaká je jeho nabídka. Pracovní hypotéza předpokládá určité mezery ve vzdělávacím

systému podnikové sféry v environmentální oblasti i nedostatečnou nabídku vzdělávacích akcí v této oblasti. Jejich nalezení a odstranění, či nabídka jiných řešení, by měly vést ke zkvalitnění nabídky environmentálního vzdělávání v této oblasti a tím i k lepší a důslednější ochraně přírody.

4.2 Metodický postup

Zmapování současného stavu environmentálního vzdělávání a výsledné zhodnocení situace obnáší tyto postupy:

- **shromáždění dat** – studium literatury, vyhledávání textů na internetu, empirické metody: řízený rozhovor v dotčených institucích, přímé pozorování na vzdělávacích kurzech a dotazníkové šetření
- **analýza získaných dat** – roztřídění podkladů, dohledání relevantních textů, **syntéza dat** – přehledová stať teoretické části práce, sestavení dotazníku
- **výběr vzorku respondentů** – charakteristika výběru
- **dotazníkové šetření ve vzdělávacích institucích** – výběr otázek, popis položek
- **shrnutí získaných poznatků** – vyvození závěru, potvrzení či vyvrácení hypotézy

Základní pojmy

Analýza: *Analýza a syntéza náleží mezi nejdůležitější procesy na všech stupních lidského poznání. Opírají se o analyticko-syntetickou činnost mozku a vystupují v podobě logických operací, jež používají abstrakci a s ní spojené zobecnění a další poznávací pochody.*

Syntéza: *Syntéza spojuje prvky v celek, dodává celku konkrétnost; doplňuje analýzu a tvoří s ní nedílný celek.*

Rozhovor: *výměna názorů, diskuse o nějaké otázce, obvykle v užším okruhu*

Dotazník: *soubor otázek předkládaný osobám ve standardizované podobě za účelem zjištění specifických údajů. (www.wikipedia.cz)*

Základní přístup je systémový. Na základě analýzy dostupných materiálů - legislativní předpisy, odborná literatura a doplňkové prameny (internetové stránky, materiály organizací). Takto získané informace byly doplňovány metodou řízeného rozhovoru

o poznatky z několika institucí souvisejících s podnikovou sférou. Na základě získaných údajů byla připravena přehledová stať - teoretická část práce. Pro získání kvantitativních údajů byl připraven dotazník a byly vytipovány organizace k provedení dotazníkového šetření.

Základním souborem jsou všechny subjekty podnikové sféry v Jihomoravském kraji. Z těchto subjektů bude vytvořen výběrový soubor těch subjektů, které se účastní některého vzdělávacího kurzu. Z nich bude náhodně vylosována polovina subjektů, jež bude následně oslovena. Šetření bude probíhat od listopadu 2007 do února 2008. Jednotlivé otázky budou zpracovány procentuálně se slovním vyhodnocením. Na základě získaných poznatků bude vyvozen závěr. Vyhodnocenou skutečnost pak porovná s pracovní hypotézou a na tomto podkladě navrhnu jednotlivá doporučení. Výsledky tohoto výzkumu pak budou prezentovány ve zúčastněných organizacích písemnou formou a osobně pak v Lipce – školském pracovišti pro environmentální vzdělávání a Ekologickém institutu Veronica – člen sítě ekologických poraden.

4.3 Popis výzkumu

Shromažďování dat a podkladů (legislativní předpisy, odborná literatura a doplňkové prameny - internetové stránky, materiály organizací) proběhlo od února 2007 do ledna 2008. Na tomto základě byla vypracována přehledová stať - teoretická část diplomové práce. Po té jsem začala vyhledávat subjekty zaměřené na vzdělávání v environmentální oblasti s problematikou podnikové sféry. Tyto subjekty měly být pouze z Jihomoravského kraje. Zde jsem narazila na první problém. Neexistuje registr těchto vzdělávacích institucí ani u Ministerstva životního prostředí, a ani Ministerstva vnitra, které uděluje akreditace pro vzdělávání. Informace nedokázaly poskytnout ani ekologické poradny. Proto jsem začala vyhledávat tyto organizace různými způsoby. Některé jsem našla až po zadání hesla „environmentální vzdělávání“ v internetovém prohlížeči Google. Některé odkazy na organizace jsem našla náhodně v odborných časopisech, některé na doporučení proškolených subjektů. Takže jako začínající podnikatel bych strávila spoustu času hledáním. A to pomím, že některé organizace již zanikly.

Počet vyhledaných organizací je 17 a všechny jsem oslovila elektronickou poštou s dotazem, zda a jakým způsobem provádějí environmentální vzdělávání. Odpovědělo jich 8. Většina oslovených na dotaz ani neodpověděla. Díky tomuto předběžnému průzkumu jsem zjistila, že **část organizací se specializuje na vzdělávání v systému EMS, část nabízí tématické kurzy k jednotlivým oblastem životního prostředí. Jedna organizace poskytovala ucelený akreditovaný kurz „Podnikový ekolog“.**

Z průzkumu vzešel počet 5 organizací zabývajících se vzděláváním v environmentální oblasti. U těchto organizací byl proveden výběr kurzů konaných v období listopad 2007-únor 2008 a bylo zde provedeno dotazníkové šetření u účastníků kurzu. Šestou organizací je podnikatelský subjekt se systémem EMS a dotazník vyhodnocovali proškolení pracovníci. Tyto vybrané organizace pokrývají 3 kraje: Královéhradecký, Jihomoravský a kraj Vysočinu.

Dále byla provedena konzultace na odboru životního prostředí Jihomoravského kraje a Krajské hospodářské komory Jihomoravského kraje. A také mne zajímala úloha České inspekce životního prostředí a Regionální hospodářské komory Brno.

Odbor životního prostředí Jihomoravského kraje.

Zde jsem zjišťovala, zda kraj poskytuje podnikatelům vzdělávání v této oblasti. Na základě mého dotazu na odboru životního prostředí jsem získala tyto informace: *„Jihomoravský kraj v této oblasti vzdělávání organizuje a sami lektorujeme pro podnikatele vzdělávací semináře zaměřené na odpadové hospodářství a ovzduší. Ročně cca 5 seminářů. Mimo to podporujeme podnikatele v rámci poskytování dotací v oblasti EVVO. Např. pro letošní rok byly vypsané tyto okruhy podpory: 1. podpora a propagace ekologického zemědělství, 2. uplatňování prevenčních přístupů v ochraně ŽP, aplikace environmentálního managementu.“* Na stránkách kraje je také zveřejněn soupis legislativních dokumentů, týkajících se životního prostředí. Tento soupis však není aktivní a tak si jednotlivé předpisy musíte vyhledat jinak. Ale naopak je tam aktivně zveřejněna metodika jednotlivých problémů. Legislativa je i na stránkách Krajského živnostenského úřadu. Pochválit lze komunikaci odboru s veřejností. Odpovědi jsou rychlé a výstižné.

Podrobnější a uživatelský příjemnější jsou stránky města Brna. Pod pojmem „Životní situace“ lze nalézt podrobný popis a postup řešení jednotlivých situací ochrany přírody.

Vzhledem k výsledku šetření na OŽP Jihomoravského kraje mne zajímalo, kde může podnikatel nalézt relevantní informace k podnikání v souvislosti s ochranou životního prostředí. Jednou z možností jsou stránky **Ministerstva životního prostředí ČR** (<http://env.cz/>). Zde pod heslem Dobrovolné nástroje nalezneme zpracovaná témata:

- Environmentální značení
- EMAS
- Čistší produkce
- Green public procurement

Pod složkou Odkazy je pak orientační příručka pro podniky – „**Dobrovolné environmentální aktivity**“.

Některé informace a vzdělávací aktivity nabízí také Hospodářské komory.

Regionální hospodářská komora Brno

„Je právnickou osobou a sdružuje téměř 700 podnikatelů (což vzhledem k velikosti kraje není mnoho). Mezi členy jsou zastoupeny firmy různé velikosti i podnikatelského zaměření. Podporuje jejich sdružování dle oborů v odborných sekcích. Připravuje koncepční vzdělávání šité na míru i kurzy na aktuální témata. Nabízí poradenské služby spojené s podnikáním, např. finanční, celní, právní a ekonomické poradenství.“

Vzdělávání pro podnikatele připravují sami, aktuální nabídky jsou na jejich webových stránkách. Téma environmentálního vzdělávání bývá zařazeno nepravidelně. (Regionální hospodářská komora Brno – propagační materiál)

Další z institucí zasahující do vztahů podnikatel vs. životní prostředí je **Česká inspekce životního prostředí**. Do procesu vzdělávání vůbec nezasahuje. Je v podstatě výkonným orgánem, který sleduje dodržování legislativy v praxi. Ale přesto lze na jejich stránkách nalézt informace – a to v oddíle Praktický rádce. Dělení je dle jednotlivých složek ŽP.

Zajímavou institucí je **České ekologické manažerské centrum (CEMC)**.

„je sdružením českých podniků a podnikatelů. Bylo založeno v roce 1992 pro šíření znalostí o environmentálním managementu v českém průmyslu. Posláním CEMC je podílet se na snižování nebezpečí z průmyslové a jiných činností pro životní prostředí a zároveň přispívat ke zvyšování efektivity podnikání. CEMC slouží jako zdroj informací o eko- efektivnosti a jako katalyzátor stimuluující zavádění environmentálního managementu. CEMC je členem mezinárodní sítě pro

environmentální management (INEM), Spolku pro interdisciplinární a mezinárodní management (VIIM) a Českého národního výboru Mezinárodní obchodní komory (ICC). CEMC nabízí své služby v oblasti: IPPC, EMS, ODPADŮ, legislativy a norem, atd. CEMC nabízí spolupráci: při přípravě projektů financovaných ze strukturálních fondů a při zpracování Plánu odpadového hospodářství obce CEMC vydává: Environmentální aspekty podnikání / Odpadové fórum / Alternativní energie.“ Na svých stránkách také nabízí, mimo informací, elektronickou knihu „Příručka ekologa“.

4.4 Dotazníkové šetření

Na základě získaných poznatků jsem sestavila dotazník. Obsahuje tyto položky:

- 1. Pohlaví** – generová studie, procentuální zastoupení žen, mužů
- 2. Věk** – jaký je vliv věku na další vzdělávání, byly navrženy věkové kategorie: 20-30, 31-45, 46-55, 56-65 let
- 3. Pracovní pozice** – vliv pozice v zaměstnání na další vzdělávání
- 4. Dosažené vzdělání** – dává přehled zastoupení jednotlivých stupňů vzdělání, ukazuje, zda je další vzdělávání vyžadováno s nižší kvalifikací, zařazení vzdělání „všeobecné SŠ s maturitou“ – gymnázia – by měla zjistit, zda typ těchto studentů má také všeobecné uplatnění (VŠ, SŠ, všeobecné SŠ s maturitou)
- 5. Délka praxe celkem** – prokáže se souvislost dalšího vzdělávání vzhledem k délce praxe, aktualizace v oboru
- 6. Environmentální vzdělávání** – soubor otázek, jež by měly ukázat, zda účastníci vzdělávání již toto vzdělání mají vystudováno v rámci studia a jak se dále vzdělávají

6.1 Mám vzdělání v environmentálním oboru: ano   ne

Upřesněte:

6.2 Vzdělávám se v env. problematice: ano   ne   (pokud ano, pokračujte i v otázkách 6.3 – 6.9)

6.3. Poslední proškolení provedla akreditovaná instituce (upřesněte): cílem je získat přehled o dalších vzdělávacích institucích

6.4. Forma proškolení (zaškrtněte nebo doplňte):

Kurz   E-learning   Jiné:

6.5.Časová dotace (zaškrtněte):

Max. půl dne   Max. 1 den   Vícedenní

6.6. Byl jsem s obsahem a formou proškolení spokojen – uveďte s čím:

6.7. Byl jsem s obsahem a formou proškolení nespokojen – uveďte s čím:

6.8. Při environmentálním vzdělávání mi chyběla tato témata (zaškrtněte, doplňte):

Legislativa   odpady   ovzduší   voda   jiné:

Cílem této otázky je výzkum ucelenosti vzdělávací nabídky.

6.9. Které poznatky ze školení nejvíce využívám v praxi (uveďte):

Zjišťuji, jaký je praktický dopad vzdělávání.

Soubor otázek na ekologické chování podnikatelského subjektu.

7. Environmentální problematika v praxi (zaškrtněte či doplňte):

7.1 Má váš podnik podnikového ekologa: ano   ne

7.2 Promítají se do chodu pracoviště zásady ekologického hospodaření (třídění odpadů, šetření energiemi):   ano   ne

7.3 Má váš podnik certifikát EMAS, ISO 14001:   ano   ne

Možnost vyjádření vlastního názoru.

8. Vaše náměty ke zlepšení situace v environmentálním vzdělávání

Takto připravený dotazník byl distribuován v tištěné podobě na vybrané kurzy environmentálního vzdělávání v období listopad 2007 – únor 2008 do vybraných institucí.

Dotazníkové šetření proběhlo u těchto organizací:

Odborconsult a Odborconsult – D – jsou organizace se sídlem v Praze, školí v Brně.

ZERA Náměšť nad Oslavou – zaměřena na zemědělce a podnikatele

EMPLA Hradec Králové – akreditovaný kurz „Podnikový ekolog“

IC Energo – podnik s EMS – zaměstnanci

Geotest Brno – Konference pracovníků v oblasti povrchových úprav – vzdělávání v systému EMS

U těchto organizací bylo rozdáno celkem 190 ks dotazníků, z nichž se vrátilo 118 ks tj. 62 %. To je poměrně vysoká návratnost a poděkování patří všem zúčastněným

organizacím. Ukázky vyplněných dotazníků tvoří přílohy č. 5-8. Grafické zpracování výsledků dotazníkového šetření tvoří příloha č. 9.

Následuje vyhodnocení jednotlivých položek dotazníku.

Každá položka obsahuje zjištěné procentuální výsledky, slovní popis výsledku a v příloze zpracovaný výsečový (u některých položek i bodový) graf.

1. Pohlaví

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 118 osob, z toho 47 žen, tj. 39,8 %.

Žen je tedy necelá polovina, což ukazuje na to, že v těchto pozicích a zaměřeních je zastoupení žen malé.

2. Věk účastníků

Byl zastoupen takto:

- 1) 20-30 let 28%
- 2) 31-45 let 36,4%
- 3) 46-55 let 22%
- 4) 56-65 13,6%

Věk účastníků kopíruje produktivní věk, nejvíce je zastoupena kategorie tzv. vrcholu kariéry, což souvisí s upevňováním dosažených pozic. Se vzrůstajícím věkem ubývá zájemců. Možná jsou již na pozici, která školení nevyžaduje, nebo vystačí se získanými zkušenostmi. K tomuto bodu je mimo výsečového grafu vynesena i křivka grafu bodového, která ukazuje výsledky názorněji.

3. Pracovní pozice

Pracovní pozice jsem roztřídila do kategorií:

- 1) střední management (technolog, technik, vedoucí úseku, referent, konzultant) 37,3%
- 2) vyšší management (vědecký pracovník, projektový manager, ředitel) 13,6%
- 3) různé (skladník, asistent, projektant, ekolog, energetik, dispečer, chemik, BP technik, VŠ a SŠ učitel, NNO, pracovník ŽP, účetní, tajemník MÚ, zastupitel, starosta, člen představenstva) 39%
- 4) neuvedeno 10,1%

Nejvíce účastníků bylo z kategorie střední management, což jsou pozice, které mají rozhodovací a výkonné pravomoci v podniku. Pestrá je kategorie „různé“. Překvapila jak zástupci městských úřadů, tak počtem 15 ekologů.

4. Dosažené vzdělání

Zajímala mne vzdělanostní struktura účastníků a její vliv na další vzdělávání.

- 1) vysokoškolské vzdělání 55,1%
- 2) středoškolské odborné vzdělání 39%
- 3) středoškolské všeobecné 5,9%

Dle mého mínění jsou tyto skupiny orientované v problematice vzdělávání a tudíž nemají potíže s dalším sebevzděláváním. Trochu překvapivě se projevilo malé zastoupení všeobecně středoškolsky vzdělaných osob.

5. Délka praxe

Byla rozdělena na jednotlivé kategorie

- 1) 0-0,9 roku 4,2
- 2) 1-5 let 20,3%
- 3) 6-15 let 19,5%
- 4) 16-25 let 27,1%
- 5) 26- více let 15,3%
- 6) Neuvedeno 13,6%

Jednotlivé skupiny jsou více méně zastoupeny rovnoměrně, což ukazuje, že délka praxe nerozhoduje a další vzdělávání je vyhledáváno průběžně to od nástupu do praxe až po odchod do starobního důchodu. Křivka v bodovém grafu opět kopíruje produktivní věk. Mírný nárůst se projevuje po uplynutí cca 16 let praxe, což je zřejmě dáno nutností udržet kontakt s aktuálním vývojem v oboru.

6. Environmentální vzdělávání

Pojem „environmentální vzdělávání“ opět činil některým respondentům při vyplňování potíže přesto, že tento termín je dle mého názoru již zavedený.

6.1 Mají environmentální vzdělání

- 1) Ano 33,1%

2) Ne 64,4%

3) Neuvedeno 2,5%

Respondentů, jež environmentální vzdělání nemají je dvakrát více než se vzděláním. Proti mému předpokladu se zde ještě neprojevílo studium environmentální problematiky na VŠ při všech studijních oborech tak, jak je doporučováno Státním programem EVVO.

6.2 Vzdělávají se v environmentální problematice

1) ano 50%

2)ne 46,6%

3) neuvedeno 3,4%

Další vzdělávání v environmentální oblasti vyhledává jen 50% respondentů. Je to obraz toho, že vzdělávání v této oblasti je záležitost dobrovolná nebo se uplatňují jiné vlivy? Je možné, že se zde projevuje velká skupina respondentů z Konference pracovníků v povrchové úpravě, která měla velký počet osob na pozici středního a vyššího managementu. Tedy v pozici, kdy se vzdělávat nemusejí, protože na pozici ekologa mají fundované osoby.

Pro zajímavost zde uvádím informace z jednoho dotazníku:

Žena – věk 31-45 – pozice ekolog – VŠ – praxe 15 let – env. vzdělání nemá – nevzdělává se – přesto si myslí, že ekologické zásady na pracovišti uplatňují.

6.3 Vzdělávací instituce

V této položce byly uvedeny tyto školící instituce – Dům techniky Ostrava, EMPLA, KONEKO, Vzdělávací centrum Olomouc, IREAS, CERT Kladno, Česká společnost pro jakost, ZERA, Enviros s.r.o., Odborconsult, Ekoline, MOSKA, Odborconsult – D, Geotest Brno, MŽP ČR, EKO-KOM, VŠCHT Praha, PRO-ODPAD, ROSA.

6.4 Forma školení

1) kurz 41,5%

2) jiné 8,5%

3) neuvedeno 50%

Tato položka měla ukázat, zda jsou některé formy vzdělávání více preferovány než druhé. V této otázce neodpovědělo 50% respondentů, což může znamenat, že na formě jim až tak nezáleží, důležitější je obsah.

6.5 Délka školení

- 1) ½ dne 2,5%
- 2) 1 den 12,7%
- 3) vícedenní 35,6%
- 4) neuvedeno 49,2%

Převažuje jednoznačně vícedenní kurz – je zřejmé, že pokud se již někdo vzdělává, nelituje času a absolvuje ucelený kurz se všemi tématy. Někteří uváděli více forem. Jak jednodenní semináře, tak e-learning.

6.6 a 6.7 Spokojenost/nespokojenost účastníků se vzděláváním

- 1) ano 47,5%
- 2) ne 4,2%
- 3) neuvedeno 48,3%

Z těch, kteří své vyjádření uvedli, jednoznačně převažuje spokojenost účastníků s formou, délkou i náplní vzdělávání. Vyskytlo se pár ojedinělých připomínek k lektorům – čtení či citování právních norem, požadavek „mluvit lidsky“, chybí informace, na koho se v dané problematice obrátit.

6.8 Obsahová forma vzdělávání

Cílem této otázky bylo zjistit, zda a která témata chybějí.

- 1) nechyběla 47,5%
- 2) neuvedeno 44%
- 3) jiná témata 8,5%

Pokud se účastníci vyjádřili, pak jim žádné z témat nechybělo. Vzdělávání pokrývá jednotlivé složky ŽP, včetně legislativy. Co některým účastníkům chybělo jsou např.: konkrétní příklady, praktické zkušenosti, přehled všech povinností firmy, možnosti dotací, ekonomické aspekty, energetika.

6.9 Využití v praxi

K této otázce se nevyjádřilo 17% respondentů. V ostatních případech pokrývají jednotlivé složky ŽP podle svého zaměření. Nejvíce se vyskytuje uplatnění legislativy, odpadového hospodářství a ovzduší.

7. Praxe v podniku

Skupina otázek je zaměřena na stávající praxi uplatňování environmentálních zásad v podniku.

7.1 Mají podnikového ekologa

- 1) ano 42,4%
- 2) ne 50%
- 3) neví, nevyplněno 7,6%

Jsou-li vyplněné údaje pravdivé, pak je úspěch, že skoro polovina podniků má svého podnikového ekologa, tedy osobu zabývající se dopady činnosti podniku na životní prostředí.

7.2 Hospodaření podniku podle ekologických zásad

- 1) ano 88%
- 2) ne 6,8%
- 3) neví, nevyplněno 5,2%

Tato otázka je značně subjektivní. Nebylo blíže zkoumáno, které zásady podnik uplatňuje. A to z důvodu, že samo toto šetření by vydalo na samostatnou práci. Kdyby 88% hospodařilo ekologicky, pak by stav životního prostředí vypadal asi trochu jinak.

7.3 Podnik má certifikaci dle EMAS nebo ISO 14001

- 1) ano 29,7%
- 2) ne 50,8%
- 3) neví, nevyplněno 19,5%

Tyto údaje jsou již reálné, neboť takto zavedené ekologické hospodaření je certifikováno a sledováno. V případě nedodržení podmínek, je certifikát odňat.

8. Náměty ke zlepšení

Byly vyplněny jen v pár případech. Uvádím zde jejich citaci:

- „Školení považuji za velmi dobrý byznys. Porovná-li něco náhodou ze směrnic EU a co se promítne do naší legislativy, nestačí se člověk divit, co lobbystických zájmů je tam integrováno.“
- „Nabídnout školení environment ve firmě v kostce – všechny nařízení, zákony, náměty a doporučení, které musí firma dodržovat.“

- „Hlubší vzdělání a přehledy pro začínající ekology. Málo praktických výstupů – jak, co, kdy, kde. Jak zařizovat různá povolení, hlášení publicity.“
- „Povinné školení všech zaměstnanců v envi. sféře (ekologický provoz), možná formou školení o bezpečnosti práce.“
- „Efektivní by bylo připomenout státu, aby za peníze státu, dobře školil státní správu.“

4.5 Dílčí závěr

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda a jaký vzdělávací systém v podnikové sféře funguje a jaká je jeho nabídka. Pracovní hypotéza předpokládala určité mezery ve vzdělávacím systému podnikové sféry v environmentální oblasti i nedostatečnou nabídku vzdělávacích akcí v této oblasti.

Vzdělávací systém v podnikové sféře: Po prostudování dostupných materiálů jsem zjistila, že vzdělávání v podnikatelské sféře je dobrovolnou a ryze soukromou věcí. To ale neznamená, že nejsou nastaveny mantinely podnikání vzhledem k žádané ochraně přírody. Hranice jsou stanoveny legislativními a ekonomickými nástroji a je na každém podnikateli, jakým způsobem toho dosáhne. Jediným zásadním problémem v této oblasti je dostupnost informací k vyhledávání vzdělávacích institucí a konkrétních rad podnikatelům. Zde bych **doporučila sestavení registru vzdělávacích a poradenských institucí, umístěný na webových stránkách dotčených orgánů při výkonu environmentálního vzdělávání - MŽP ČR, MV ČR, ale i krajů.** Odkazy na tyto registry bych doporučila umístit pod Živnostenské úřady, odbory životního prostředí či hospodářské komory. I když možná, že u hospodářských komor a vzdělávacích institucí může docházet ke střetu zájmů, neboť i hospodářská komora nabízí vzdělávání některých témat.

Vzdělávací systém je tvořen: od individuálního vzdělávání, přes kurzy k problematice jednotlivých složek životního prostředí, včetně uceleného kurzu „Podnikový ekolog“, až ke vzdělávání celého managementu či zaměstnanců v rámci podniku.

V poslední době vzrůstá oblíbenost dobrovolného nástroje ochrany přírody systému environmentálního managementu EMS. Ten může mít formu podle ISO 14001 nebo národního systému EMAS.

Rozdílnost mezi těmito dvěma systémy je dána závazkem informovat veřejnost o vlivech organizace na životní prostředí v rámci systému EMAS. Certifikaci podle ISO normy 14001 však podniky využívají také jako vnitřní kontrolní mechanismus. Díky tomu se tak počet podniků s certifikací dle ISO zvyšuje. (Vlčková, J. ed., 2006, s. 38)

Systém environmentálního managementu (ISO 14001/EMAS) se jeví jako velmi vhodný nástroj k „ekologizaci“ podnikatelské sféry, neboť řeší ekologizaci podniku od jeho řídicích složek až po zaměstnance, a jako takový by si zasloužil větší pozornost a propagaci. Systém je nastaven ve směru shora dolů – od ředitele k zaměstnanci. Což je jediné možné působení. Zavádět ekologizaci od zaměstnance k řediteli nelze, neboť nejsou k dispozici rozhodovací pravomoci.

Nabídka vzdělávacích akcí v environmentální oblasti pro cílovou skupinu podnikatelských subjektů:

Pokud se již někdo dopátrá příslušných vzdělávacích institucí má možnost si vybrat jak semináře k jednotlivým složkám životního prostředí, tak ucelený kurz „Podnikového ekologa“.

Nabídku vzdělávacích akcí, obsah a formu zkoumalo dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo 118 respondentů v rámci vzdělávacích kurzů v šesti vzdělávacích institucích.

Z dotazníkového šetření vyplynulo:

Dalšího vzdělávání se zúčastnilo 39,8 % žen, tedy necelá polovina, což ukazuje na to, že v těchto pozicích a zaměřeních je zastoupení žen malé.

Věk účastníků kopíruje produktivní věk, nejvíce je zastoupena kategorie tzv. vrcholu kariéry, což souvisí s upevňováním dosažených pozic. Se vzrůstajícím věkem ubývá zájemců. Možná jsou již na pozici, která školení nevyžaduje, nebo vystačí se získanými zkušenostmi. Pracovní pozice se týkala další položka dotazníku. Nejvíce účastníků bylo z kategorie střední management, což jsou pozice, které mají rozhodovací a výkonné pravomoci v podniku.

Vzdělanostní stupeň vykazuje zastoupení vysokoškolsky vzdělaných respondentů z 55%, což koreluje s výsledky zastoupených pracovních pozic.

Otázka délky praxe - jednotlivé skupiny jsou více méně zastoupeny rovnoměrně, což ukazuje, že délka praxe nerozhoduje a další vzdělávání je vyhledáváno průběžně a to od nástupu do praxe až po odchod do starobního důchodu.

Forma ani délka školení není pro výběr rozhodujícím kritériem, což dokládá, že většina respondentů na dotaz spokojenosti odpověděla kladně.

K obsahu vzdělávání se 44% účastníků nevyjádřilo. Pokud se účastníci vyjádřili, pak jim žádné z témat nechybělo. Vzdělávání pokrývá jednotlivé složky ŽP, včetně legislativy. Co některým účastníkům chybělo jsou např.: konkrétní příklady, praktické zkušenosti, přehled všech povinností firmy, možnosti dotací, ekonomické aspekty, energetika.

V praxi se nejvíce uplatňuje legislativa, odpadové hospodářství a ovzduší.

Ekologizace provozu podnikatelských subjektů vypadá následovně – 42% respondentů uvádí, že mají podnikového ekologa, 88% se chová ekologicky šetrně a 30% má zaveden systém EMS.

I když závěrečná skupina otázek je značně subjektivní, 30% podíl podniků se systémem EMS je zajímavý údaj. Jednak svědčí o rostoucím zájmu o tento dobrovolný nástroj, jednak je tento údaj doložitelný certifikací, kterou podnik v systému získává. Současně potvrzuje údaje získané v teoretické části, že systém EMS získává stále větší uplatnění v podnikové kultuře.

Závěr z uskutečněného výzkumu je následující. Přípravná fáze výzkumu odhalila mezery v dostupnosti informací o vzdělávacích subjektech a odhalila neexistenci systému environmentálního vzdělávání v podnikové sféře, čímž se část hypotézy potvrdila. Dotazníkové šetření pak ukázalo, že v nabídce je většina potřebných témat a účastníci jsou se vzdáváním spokojeni. Tím se druhá část hypotézy nepotvrdila. Přesto se objevily nové otázky, kterými se toto šetření nezabývalo. Jak velká je poptávka po dalším vzdělávání v environmentální oblasti z podnikatelské sféry? Má na poptávku vliv dostupnost registru vzdělávacích institucí? Byla by poptávka vyšší, když bude nabídka vzdělávacích institucí dostupnější?

Tyto otázky však jsou již jiným aspektem environmentálního vzdělávání a mohou být řešeny samostatnou prací.

Závěr

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta se v současné době prolíná celou společností. Jde o společnou práci odborníků, pedagogů i zapálených dobrovolníků z neziskových organizací (NNO) či veřejnosti. Vytváří provázaný systém informací i praktických aktivit ve sférách vzdělávání, veřejného sektoru a veřejné správy a v poslední době čím dál více i v podnikové sféře.

Každá z uvedených oblastí má své nástroje zavádění EVVO do praxe. Ochrana přírody a v návaznosti na ni environmentální vzdělávání dostávají postupně i podklad legislativní.

Pracovní hypotéza předpokládala určité mezery ve vzdělávacím systému podnikové sféry v environmentální oblasti i nedostatečnou nabídku vzdělávacích akcí v této oblasti.

Shrnutí z uskutečněného výzkumu je následující. Přípravná fáze výzkumu odhalila mezery v dostupnosti informací o vzdělávacích subjektech a odhalila neexistenci systému environmentálního vzdělávání v podnikové sféře, čímž se část hypotézy potvrdila. Zde bych doporučila sestavení registru vzdělávacích a poradenských institucí, umístěný na webových stránkách dotčených orgánů při výkonu environmentálního vzdělávání - MŽP ČR, MV ČR, ale i krajů. Dotazníkové šetření pak ukázalo, že v nabídce je většina potřebných témat a účastníci jsou se vzděláváním spokojeni. Tím se druhá část hypotézy nepotvrdila. Přesto se objevily nové otázky, kterými se toto šetření nezabývalo. Jak velká je poptávka po dalším vzdělávání v environmentální oblasti z podnikatelské sféry? Má na poptávku vliv dostupnost registru vzdělávacích institucí? Byla by poptávka vyšší, když bude nabídka vzdělávacích institucí dostupnější?

Tyto otázky však jsou již jiným aspektem environmentálního vzdělávání.

Závěrem této kapitoly můžeme říci, že legislativně je podnikatelská sféra ovlivněna specifickými zákony, které regulují pouze její činnost, nikoliv vzdělávání. Mimo politické a eventuálně legislativní nástroje lze využít nástroje ekonomické. Jako je zvýhodňování ekologicky šetrných výrobků, ekologická daň, podpora alternativních zdrojů energie aj. Velmi vhodným nástrojem k „ekologizaci“ podnikatelské sféry se jeví systém environmentálního managementu (ISO 14001/EMAS), který by si zasloužil

větší pozornost a propagaci, neboť řeší ekologizaci podniku od jeho řídicích složek až po zaměstnance.

Vztah environmentálního vzdělávání a sociální pedagogiky je vzájemný.

Sociální pedagogika a environmentální výchova mají společný objekt působení – a to jak jedince, tak celou společnost. Oba obory se také navzájem ovlivňují – sociální pedagogika využívá působení prostředí k výchově a environmentalistika zase využívá ve svém působení poznatky pedagogické. V souladu s poznatky o vývoji společnosti a globálních problémů by bylo vhodné, aby se environmentální výchova stala součástí všech studijních oborů, zejména však sociálních pedagogů.

RESUMÉ

Diplomová práce „**Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta v podnikové sféře**“ navazuje a dále rozpracovává bakalářskou práci „*Meze a možnosti environmentálního vzdělávání ve veřejné správě*“.

Její obsahem je vymezení a průzkum další ze společenských oblastí z hlediska environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty.

Podniková sféra tvoří výraznou a hlavně významnou cílovou skupinu, u které je žádoucí vytvářet ekologické povědomí a současně legislativně vymezit mantinely podnikání tak, aby nedocházelo k poškozování životního prostředí.

Cílem je tedy zmapování současného stavu a úrovně environmentálního vzdělávání v podnikové sféře, a zkoumání vlivu této situace na nabídku environmentálního vzdělávání.

V teoretické části jsou vymezeny používané pojmy a historie environmentálního vzdělávání (cíle, východiska, obsah). Na základě studia legislativních předpisů, odborné literatury a jiných pramenů je posouzen současný stav environmentálního vzdělávání v podnikové sféře z hlediska vzdělávacího systému.

Druhá část práce se zabývá environmentálním vzděláváním v podnikové sféře v užším slova smyslu. Zkoumá, jak je tento systém vzdělávání uplatňován. Výzkum je zaměřen na zmapování současné nabídky environmentálního vzdělávání v podnikové sféře.

Pracovní hypotéza předpokládala určité mezery ve vzdělávacím systému podnikové sféry v environmentální oblasti i nedostatečnou nabídku vzdělávacích akcí v této oblasti.

Na základě shromážděných podkladů jsem dospěla k tomu, že vzdělávací systém jako celek neexistuje, je tvořen několika samostatnými subsystémy: od individuálního vzdělávání, přes kurzy zaměřené na problematiku jednotlivých složek životního prostředí až ke vzdělávání celého managementu či zaměstnanců v rámci podniku.

Vzdělávání v podnikatelské sféře je dobrovolnou a ryze soukromou věcí. To ale neznamená, že nejsou nastaveny mantinely podnikání vzhledem k žádané ochraně přírody. Hranice jsou stanoveny legislativními a ekonomickými nástroji a je na každém podnikateli, jakým způsobem toho dosáhne. Jediným zásadním problémem v této

oblasti je dostupnost informací k vyhledávání vzdělávacích institucí a konkrétních rad podnikatelům. Zde bych **doporučila sestavení registru vzdělávacích a poradenských institucí, umístěný na webových stránkách dotčených orgánů při výkonu environmentálního vzdělávání - MŽP ČR, MV ČR, ale i krajů.** Odkazy na tyto registry bych doporučila umístit pod Živnostenské úřady, odbory životního prostředí či hospodářské komory. I když možná, že u hospodářských komor a vzdělávacích institucí může docházet ke střetu zájmů, neboť i hospodářská komora nabízí školení některých témat.

Shrnutí z uskutečněného výzkumu je následující. Přípravná fáze výzkumu odhalila mezery v dostupnosti informací o vzdělávacích subjektech a odhalila neexistenci systému environmentálního vzdělávání v podnikové sféře, čímž se část hypotézy potvrdila. Dotazníkové šetření pak ukázalo, že v nabídce je většina potřebných témat a účastníci jsou se vzděláváním spokojeni. Tím se druhá část hypotézy nepotvrdila. Přesto se objevily nové otázky, kterými se toto šetření nezabývalo. Jak velká je poptávka po dalším vzdělávání v environmentální oblasti z podnikatelské sféry? Má na poptávku vliv dostupnost registru vzdělávacích institucí? Byla by poptávka vyšší, když bude nabídka vzdělávacích institucí dostupnější?

Tyto otázky však jsou již jiným aspektem environmentálního vzdělávání.

V poslední době vzrůstá oblíbenost dobrovolného nástroje ochrany přírody systému environmentálního managementu EMS. Jeví se jako velmi vhodný nástroj k „ekologizaci“ podnikatelské sféry, neboť řeší ekologizaci podniku od jeho řídicích složek až po zaměstnance, a jako takový by si zasloužil větší pozornost a propagaci.

Anotace

Práce popisuje teoretická východiska environmentálního vzdělávání v podnikové sféře a zabývá se mapováním současného stavu a úrovně environmentálního vzdělávání v této sféře. Součástí práce je výzkum z oblasti environmentálního vzdělávání.

Klíčová slova

Environmentální vzdělávání, podniková sféra.

Annotation

The thesis describes theoretical starting points of environmental education in a business sphere and deals with mapping of current state and level of environmental education in this sphere. The environmental education research is also a component of the thesis.

Keywords

Environmental education, business sphere.

Literatura a prameny (informační zdroje)

Seznam použité literatury

1. Právní předpisy

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. Sbírka zákonů a nařízení ČR, částka 4/1992, s. 82

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Sbírka zákonů a nařízení ČR, částka 28/1992, s. 666

Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí,
ve znění zákona č. 6/2005 Sb. Sbírka zákonů a nařízení ČR, částka 42/1998, s. 5442

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Sbírka zákonů a nařízení ČR, částka 39/1999, s. 2578

Zákon č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech
a o odměňování těchto zaměstnanců (služební zákon). Sbírka zákonů a nařízení ČR, částka 84/2002, s. 4914

Zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně
některých zákonů – upravuje pracovní poměr úředníků a jejich vzdělávání. Sbírka
zákonů a nařízení ČR, částka 114/2002, s. 6598

Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a
jiném vzdělávání (školský zákon). Sbírka zákonů a nařízení ČR, částka 190/2004, s.
10262

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.
Sbírka zákonů a nařízení ČR, částka 190/2004, s. 10333

Zákon č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační
komisi a kariérním systému ped. prac. Sbírka zákonů a nařízení ČR, částka
111/2005, s. 5654

Zákon č. 124/2004 Sb., m. s. Aarhuská úmluva – Sdělení Ministerstva zahraničních
věcí ČR o Úmluvě o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a
přístupu k právní ochraně v záležitostech živ. prostředí. Sbírka mezinárodních
smluv, částka 53/2004, s. 10477

- Usnesení vlády č. 232/1992** ke strategii státní podpory ekologické výchovy na 90. léta.
[online] Vláda ČR, 1992-04-01, přístup
z http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_test.nsf
- Usnesení vlády č. 1048/2000** o Státním programu EVVO v ČR. [online] Vláda ČR, 2000-10-23, přístup z http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_test.nsf
- Usnesení vlády č. 1010/2002** o změně usnesení vlády ze dne 23. října 2000 č. 1048, o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice. [online] Vláda ČR, 2002-10-14, přístup z http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_test.nsf
- Usnesení vlády č. 991/2003 k plnění usnesení vlády ze dne 23.10. 2000 č. 1048.** [online] Vláda ČR, 1992-04-01, přístup z http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_test.nsf
- Usnesení vlády č. 1242/2004** Strategie trvale udržitelného rozvoje. [online] Vláda ČR, 2004-12-08, přístup z http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_test.nsf
- Usnesení vlády č. 1542/2005** o Pravidlech vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech. [online] Vláda ČR, 2005-11-30, přístup z http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_test.nsf
- Usnesení vlády č. 1155/2006** Akční plán EVVO 2007-2009. [online] Vláda ČR, 2006-10-11, přístup z http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_test.nsf
- Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních**, MŠMT Praha, 2001
- Meziresortní dohoda o spolupráci v oblasti EVVO mezi MŽP a MŠMT.** [online] MŽP ČR, Praha, 2004, přístup z http://www.env.cz/___C1256D51007C88C5.nsf/pages/evvo
- Metodický pokyn MV ČR pro oblast rozvoje lidských zdrojů ve veřejné správě**
- Státní politika ŽP ČR 2004-2010**
- Státní program EVVO 2000, 2003 a jejich Akční plány, krajské koncepce** - [online] MŽP ČR, přístup z [http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPMNF4KKKI4](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPMNF4KKKI4)
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – verze 2007.** [online] MŠMT ČR, přístup z <http://msmt.cz/vdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-verze-2007>

2. Syntetické práce a monografie

BENEŠ, M. Andragogika - teoretické základy. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2003, 216 s. ISBN 80-86432-23-8.

BIBLIOGRAFIE. Environmentální vzdělávání, výchova, osvěta – teorie a praxe. Praha: Univerzita Karlova, 2005, 179 s. ISSN 0862-1837.

ČERNÁ, M., KRÍŽOVÁ, M. Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice. Praha: MŽP ČR, 2000, 108 s. ISBN 80-7212-151-0.

Čeřovský, J. (ed.) Environmentální vzdělávání a výchova na vysokých školách připravujících učitele a výchovné pracovníky. Sborník z první česko-slovenské konference. Uherské Hradiště, 1999, 79 s. ISBN neuv.

DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Univerzita Karlova, 2002, 374 s. ISBN 8024601397

HORKÁ, H. Ekologická výchova na 1. stupni ZŠ. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 78 s. ISBN 80-210-0742-7

JEDLIČKOVÁ, I. Úvod do andragogiky. Brno: IMS Brno, 2006, 44 s. ISBN neuv.

KEJDOVÁ, M., VODIČKOVÁ, M. Základy trestního a správního práva. Brno: IMS Brno, 2004, 136 s. ISBN neuv.

KOHOUTEK, R. Sociální psychologie. Brno: IMS Brno, 2004, 215 s. ISBN neuv.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. Člověk – prostředí – výchova. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

PRAŽAN, J. a kol. Ochrana životního prostředí ČR se zaměřením na zemědělství. Praha: Ústav zemědělských a potravinářských informací, 2004, 80 s. ISBN 80-7271-152-0.

MÁCHAL, A. Špetka dobromysli. Brno: EkoCentrum Brno pro Rezekvítek, 1996, 153 s. ISBN 80-901668-6-5.

MÁCHAL, A. Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Brno: Rezekvítek Brno, 2000

MV ČR – odbor přípravy pracovníků ve veřejné správě. Zpráva o stavu vzdělávání úředníků územních samosprávných celků v ČR v letech 2003-2004. Praha: MV ČR, 2005, 70 s.

- MŽP ČR. Aktuální dokumenty k Aarhuské úmluvě.** Praha: MŽP ČR, 2006, 114 s. ISBN neuv.
- MŽP ČR– Zelený kruh. Národní zpráva ČR o implementaci Aarhuské úmluvy.** Praha: MŽP ČR, 2004, 25 s.
- NĚMEC, J. a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času.** Brno: Paido, 2002, 119 s. ISBN 80-7315-012-3
- PLANORBIS ČSOP Kroměříž: Environmentální výchova ve školách (2. část – přehled programů).** Kroměříž: Planorbis, 2004, 48 s.
- SEKOT, A. Sociologie v kostce.** Brno: Paido, 2002, 142 s. ISBN 80-7315-021-2.
- Vzdělávání pracovníků ve veřejné správě. Sborník příspěvků z konference.** Olomouc, 2002, 83 s. ISBN 80-244-0550-4.
- STREJČEK, J., KUBÍKOVÁ, J., KRÍŽ, J. Chráníme naši přírodu.** Praha: SPN, 1983, 426 s. ISBN neuv.
- ŠIGUT, Z. Firemní kultura a lidské zdroje.** Praha: ASPI Publishing s.r.o., 2004, 88 s. ISBN 80-7357-046-7.
- VLČKOVÁ J. (ed.). Podnikový ekolog.** Praha: IREAS o.p.s., 2006, 270 s. ISBN 80-86684-46-6.

Seznam souvisejících zdrojů

1. Právní předpisy

Ústava České republiky – čl. 7 ochrana přírodních zdrojů

Úmluva o právech dítěte – sdělení 104/1991 Sb., čl. 29, odst. 1e) uvádí, že „státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí“

Zákon č. 44/1988 Sb. o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)

Zákon č. 388/1991 Sb. o státním fondu životního prostředí ČR

Zákon č. 246/1992 Sb. Zákon na ochranu zvířat proti týrání

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, m.j. obsahuje čl. 35, kde odst. 2 uvádí: „Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojích.“

Zákon č. 115/2000 Sb. o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)

Zákon č. 406/2000 Sb. o hospodaření s energií

Zákon č. 100/2001 Sb. o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně souvis. zák.

Zákon č. 185/2001 Sb. o odpadech a o změně některých zák.

Zákon č. 254/2001 Sb. o vodách a o změně některých zák.

Zákon č. 477/2001 Sb. o obalech a o změně některých zák.

Zákon č. 86/2002 Sb. o ochraně ovzduší a o změně některých zák.

Zákon č. 695/2004 Sb. o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů a o změně některých zák.

Vyhláška 696/2004 Sb. kterou se stanoví postup zjišťování, vykazování a ověřování množství emisí skleníkových plynů

Zákon č. 106/2006 Sb. Úplné znění zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, jak vyplývá z pozdějších změn

Vyhláška č. 383/2001 Sb. o podrobnostech nakládání s odpady

Usnesení vlády č. 415/1998 o Státním programu ochrany přírody a krajiny ČR

Usnesení vlády č. 466/1998 o schválení Národního programu zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí

Usnesení vlády č. 810/1998 k Akčnímu plánu zdraví a životního prostředí ČR

Usnesení vlády č. 843/1998 a pozdější – Státní program na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů energie

Usnesení vlády č. 1/1999 – koncepce státní politiky ve vztahu k mladé generaci v ČR do r. 2002

Usnesení vlády č. 323/1999 o Státní politice životního prostředí

Usnesení vlády č. 323/1999 o Státní politice životního prostředí

Usnesení vlády č. 601/1999 ke koncepci přípravy pracovníků ve veřejné správě

Usnesení vlády č. 677/1999 k Aproximační strategii pro oblast životního prostředí

Usnesení vlády č. 714/1999 k návrhu sektorových a regionálních priorit Národního rozvojového plánu ČR na léta 2000-2006

Usnesení vlády č. 165/2000 k Národnímu programu čistší produkce

Usnesení č. 351/2000 koncepce státní informační politiky ve vzdělávání

Usnesení vlády č. 722/2000 k Implementačnímu plánu pro oblast životního prostředí

Usnesení č. 38/2001 o aktualizované Státní politice životního prostředí České republiky

Usnesení vlády č. 349/2001 k Systému vzdělávání pracovníků ve veřejné správě a o veřejné správě

Usnesení vlády č. 343/2003 Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007

Usnesení vlády č. 778/2003 ke Zprávě o stavu řešení problematiky udržitelného rozvoje v ČR a o zřízení Rady vlády pro udržitelný rozvoj.

Usnesení vlády č. 991/2003 k plnění usnesení vlády č. 1048/2000

Usnesení vlády č. 235/2004 o Státní politice životního prostředí ČR

2. Časopisy a jiné zdroje:

Bedrník – časopis pro ekogramotnost. Vydává SEV Rýchory - SEVER. Horní Maršov. Ročník 2003-2006. ISSN 1801-1381

Jihomoravské ekolisty. Jihomoravský kraj, Brno. Ročník 2004-2007. Vychází 2x ročně. Registrace u MK ČR E 15264. ISSN neuv.

Koncepce EVVO Jihomoravského kraje. Brno: Lipka, 2002, aktualizace 2005

Magistrát města Brna. **Kam s odpadem v městě Brně** – určeno začínajícím živnostníkům a podnikatelům. Brno: Odbor životního prostředí MMB.

Regionální hospodářská komora Brno. Komplexní servis pro podnikatele. Brno: RHK. Rok neuv. ISBN neuv.

3. Internetové zdroje

<http://www.agro-envi-info.cz/> (17.5.2006)

<http://www.bezk.ecn.cz/eop/> (17.5.2006)

<http://www.bрно.cz/> (8.2.2008)

<http://www.cemc.cz/> (8.2.2008)

<http://www.cenia.cz/>

<http://www.czp.cuni.cz/vzdel/forumvs/>

<http://www.czp.cuni.cz/kes/>

<http://www.ecb.cz/>

<http://www.econnect.cz/> (18.12.2005)

<http://www.ekologie.cz/> (18.12.2005)

<http://www.ekologickavychova.cz/> (10.1.2008)

<http://http://eko-net.cir.cz/>

<http://www.ekopolitika.cz/> (15.5.2006)

<http://www.ekoporadna.cz/publikace.php>

http://www.ekoporadna.cz/zelene_uradovani.pdf

<http://www.ekoznacka.cz/> (23.11.2007)

<http://www.env.cz/> (průběžně)

<http://www.greenmarketing.cz/>

<http://www.info-iso.cz/poradenske/>

http://kormoran.vlada.cz/usneseni_webtest.nsf - o SP EVVO/

<http://www.kr-jihomoravsky.cz/>

<http://www.msmt.cz/> – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (28.3.2005)

<http://www.msmt.cz/> – Rozvoj vzdělávání a školství v krajích ČR. Dlouhodobé záměry vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy krajů (22.2.2005)

<http://www.mvcr.cz/>(průběžně)

<http://www.nadacepartnerstvi.cz/>(10.4.2005)

<http://www.podnikame.cz/>

<http://www.povrchari.cz/>

<http://www.rhkbrno.cz/>

<http://www.veronica.cz/>

<http://www.wikipedia.cz/>

Seznam použitých zkratk

EVVO - environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

CEEE – Cooperation for environmental education in Europe

ČIŽP – Česká inspekce životního prostředí

ČSAV – Československá akademie věd

ČSOP – Český svaz ochránců přírody

ČSSR – Československá socialistická republika

IUCN – Světový svaz ochrany přírody

MŽP ČR – Ministerstvo životního prostředí

MŠMT – Ministerstvo mládeže a tělovýchovy

NNO – neziskové organizace

SP EVVO – Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty

STUŽ – Společnost pro trvale udržitelný život

ZOZ – zvláštní odborná způsobilost (při výkonu samosprávy na odboru životního prostředí)

Přílohy

Příloha č. 1

Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) Č.j.: 10 197/2005-22

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydává Standard dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě, který upravuje podmínky vzdělávání pedagogických pracovníků ve zmíněné oblasti.

1. Další vzdělávání všech pedagogických pracovníků
  - 1.1. Specializační kurs školních koordinátorů EVVO
  - 1.2. Další vzdělávání ostatních pedagogických pracovníků
2. Další vzdělávání řídicích pracovníků škol (ředitelů a zástupců)

Tento standard obsahuje souhrn vzdělávacích cílů, rámcový obsah vzdělávání a kompetence; je tvořen obligatorními požadavky, které si mají pedagogičtí pracovníci osvojit v kategoriích : školní koordinátoři, ostatní pedagogičtí pracovníci a řídicí pracovníci.

Použitými termíny standard odpovídá zákonu č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, zákonu č. 563/2004 o pedagogických pracovnících, rámcovým vzdělávacím programům oborů základního a středního vzdělávání a usnesení vlády č. 1048/2000 ze dne 23. 9. 2000 o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR.

Z praktických důvodů je v celém textu používána zkratka EVVO (Ekologická/environmentální výchova, vzdělávání a osvěta), s výjimkou doslovných citací jiných materiálů a ustálených termínů či názvů institucí. Jde však o terminologicky složitou a teprve se ustalující oblast. V historii i současnosti se lze setkat s různými příbuznými názvy. Tyto rozmanité názvy pokrývají zhruba tutéž oblast výchovy a vzdělávání, ale vyjadřují různé akcenty:

- výchova k ochraně přírody,
- výchova k ochraně (a tvorbě) životního prostředí /k péči o životní prostředí,
- ekologická výchova (vzdělávání a osvěta),
- environmentální výchova (vzdělávání a osvěta),
- výchova (a vzdělávání) k udržitelnému způsobu života/v oblasti udržitelného rozvoje/života,
- globální výchova.

V současné době se lze nejčastěji setkat s názvy:

Environmentální výchova (a vzdělávání) – zdůrazňuje zaměření na celé (přírodní i umělé) životní prostředí (člověka), zdůrazňuje odlišnost od pouhé „výuky ekologie“. Termín je použit např. ve Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR.

Ekologická výchova (a vzdělávání) – zdůrazňuje zaměření na vztah člověka a prostředí, („v polemice“ s předchozím názvem) nikoli jen na poznání okolí obklopujícího člověka (životního prostředí). Zdůrazňuje tedy celostní (holistické) pojetí, lze ji odvodit od „ekologie člověka“ (sociální/humánní ekologie), aplikovaného oboru zkoumajícího vztah člověka a jeho prostředí. Termín je použit např. v zákoně 114/1992, v zákoně 29/1984, tradičně se objevuje v názvech specializovaných pracovišť – středisek ekologické výchovy.

Výchova k udržitelnému způsobu života/v oblasti udržitelného rozvoje/života – zdůrazňuje vyvážený důraz na kvalitní životní prostředí, ekonomický a sociální rozvoj, na dlouhodobou udržitelnost, implicitně je v současném chápání pojmu „udržitelný rozvoj“ zahrnuta např. i široká účast a zapojení veřejnosti v rozhodování.

Definice dle zákona č.17/1992 Sb. O životním prostředí:

“Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.

Příloha č. 2

USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 11. října 2006 č. 1155

k plnění usnesení vlády ze dne 23. října 2000 č. 1048, o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice

Vláda

I. bere na vědomí Zprávu o plnění usnesení vlády ze dne 23. října 2000 č. 1048, o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, ve znění usnesení vlády ze dne 8. října 2003 č. 991, obsaženou v části III materiálu č.j. 1485/06;

II. schvaluje Akční plán Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice na léta 2007 až 2009, uvedený v příloze tohoto usnesení (dále jen „Akční plán“);

III. ukládá

1. ministru životního prostředí a ministryni školství, mládeže a tělovýchovy

a) spolupracovat při podpoře činností nestátních neziskových organizací v oblasti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a vzdělávání k udržitelnému rozvoji v České republice,
b) metodicky ovlivňovat krajské systémy environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice,

2. členům vlády

a) začleňovat a zohledňovat cíle Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice (dále jen „Státní program“) při tvorbě a realizaci ostatních národních a nadnárodních strategií, programů a dokumentů,
b) zabezpečit v rámci rozpočtových kapitol resortů finanční prostředky investičního a neinvestičního charakteru na realizaci úkolů vyplývajících z Akčního plánu,
c) metodicky ovlivňovat činnost krajských úřadů ve smyslu Státního programu,
d) personálně zabezpečit plnění úkolů Akčního plánu,

3. ministru životního prostředí

a) metodicky ovlivňovat krajské úřady při podpoře rozvoje environmentálního poradenství v České republice,
b) zajistit zveřejnění tohoto usnesení ve Věstníku vlády pro orgány krajů a orgány obcí;

IV. doporučuje hejtmanům, primátorovi hlavního města Prahy, primátorům statutárních měst a starostům obcí s pověřenými obecními úřady začleňovat a zohledňovat cíle Státního programu do strategických a programových dokumentů krajů, obcí, měst a mikroregionů a aktivně podporovat krajské systémy environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty i mezinárodní program místní Agenda 21 v České republice.

Provedou:

členové vlády, vedoucí
ostatních ústředních správních úřadů

Na vědomí:

hejtmani,
primátor hlavního města Prahy,
primátoři statutárních měst

Předseda vlády

Ing. Mirek Topolánek, v. r.

EVVO a podniková sféra

ISO normy jsou jednotné mezinárodní normy, které mají stejné znění a stejnou platnost ve všech státech, jež se rozhodly je akceptovat. Jejich vytvářením se zabývá Mezinárodní organizace pro normalizaci. Přispívají k efektivnějšímu, bezpečnějšímu a čistšímu rozvoji, výrobě a poskytování služeb. Jejich zavedení pomáhá podnikům pronikat na mezinárodní trh, zákazníkům rozšiřuje nabídku, všem pak zaručuje bezpečnost výrobků a snahu o ochranu životního prostředí.

Z hlediska životního prostředí je nejdůležitější řada ISO 14000, která je zaměřena na řízení ochrany životního prostředí podnikem (vytvoření podnikového environmentálního manažerského systému). Byla vytvořena, aby poskytla nástroje přispívající k prosazování činností vedoucích k udržitelnému rozvoji. Organizace snižují negativní dopad svojí činnosti na životní prostředí a průběžně zlepšují svoje environmentální jednání.

Řada je rozdělena podle tematických okruhů do několika dalších dekád:

- dekáda 14000 - Systémy environmentálního managementu
- dekáda 14010 - Směrnice pro provádění environmentálních auditů
- dekáda 14020 - Environmentální značky a prohlášení
- dekáda 14030 - hodnocení environmentálních vlivů podniků na životní prostředí
- dekáda 14040 - posuzování životního cyklu
- dekáda 14050 - definice a termíny.

Mezinárodní norma může být převzata Evropským normalizačním výborem a je pak uznána jako evropská norma (EN) nebo národním normalizačním institutem (ČSN - Česká státní norma). Jednotlivá označení se pak mohou kombinovat, např. ČSN EN ISO 14004 značí uznání mezinárodní normy 14004 za českou státní i evropskou normu.

EMS

Systém environmentálního managementu (EMS) spočívá ve vytvoření, zavedení a udržování vhodné strukturovaného řídicího systému, který je součástí celkového systému řízení a týká se všech prvků chování podniku k životnímu prostředí. Systémovými nástroji a praktikami upřednostňuje prevenci vzniku znečištění a odpadu vedoucí k současnému snižování nároků surovinových, materiálových a energetických a tím k zisku ekonomickému i environmentálnímu. K výhodám plynoucím podniku ze zavedení EMS patří redukce provozních nákladů, úspory energií, surovin a dalších zdrojů; snížení rizika environmentálních havárií, za něž nese podnik zodpovědnost; zvýšení podnikatelské důvěryhodnosti pro investory a partnery; zlepšení vztahů s veřejností; získání obchodně využitelné vizitky (certifikát ISO 14000, registrace programu).

Základní informace o nástrojích ochrany životního prostředí:

Akce & Události

Příloha č. 4

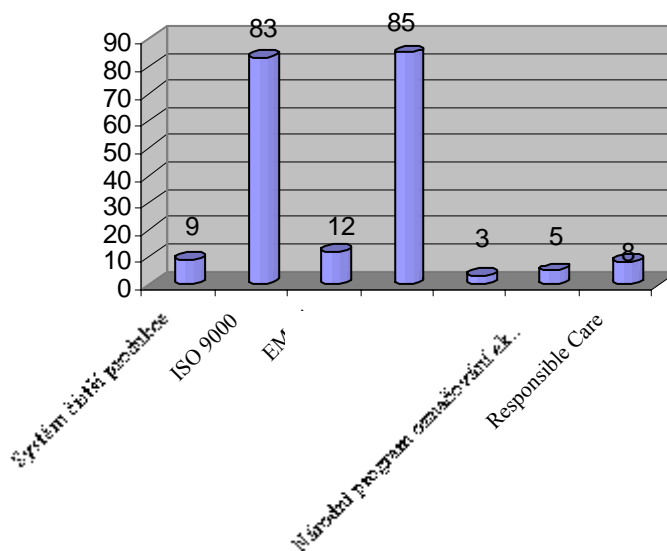
ANALÝZA ENVIRONMENTÁLNÍHO ŘÍZENÍ V ČESKÝCH PODNICÍCH

Doc. Ing. Anna Fedorová, CSc. - Ing. Alena Kocmanová, Ph.D. -
Ing. Zdeňka Videcká, Ph.D. - Ing. Josef Šunka, Ph.D

Ochrana životního prostředí hraje celosvětově stále větší roli. V Evropě v posledních letech náklady na ochranu životního prostředí stále každým rokem vzrůstají. Zatímco v 70 a částečně v 80 letech znamenala ochrana životního prostředí pro podniky převážně aplikaci přístupu „end of pipe“ začíná v evropském kontextu a posléze i v tuzemských podnicích nacházet pomalu stále větší uplatnění jasně definovaná politika životního prostředí, v rámci které jsou zaváděna systémová a preventivní opatření ochrany životního prostředí. Zavedení takového systému environmentálního řízení je preventivní nástroj, kterým je umožněno podniku organizovat s vlastní zodpovědností podnikovou ochranu životního prostředí.

Stále více podniků, které úspěšně završily přechod na systém řízení jakosti podle norem řady ISO 9000 a úspěšně zvládlo certifikaci se v dalším logickém kroku snaží rozšířit systém na celopodnikové řízení jakosti. Jak již bylo řečeno, při zavádění systému environmentálního řízení, obecně označovaného jako EMS, je možná certifikace či registrace podle EMAS, Norem řady ISO 14 000.

Tyto dva systémy environmentálního řízení mohou využívat at' povinně či dobrovolně další nástroje. Zastoupení využívání nástrojů a systémů environmentálního řízení včetně systému kvality je zachyceno na grafu č. 1.

Graf č. 1: Podíl dobrovolných nástrojů týkajících se ŽP u zkoumaného vzorku

Registrované či certifikované systémy environmentálního řízení jsou v české republice zastoupeny značně nerovnoměrně. Výrazně převažuje certifikace podle ISO 14000. Například podle registru agentury EMAS (AEMAS) je k září 2002 podle ISO 14000 certifikovaných podniků 310 a podniků registrovaných podle EMAS jen 8. Obdobná je struktura zjištěná naším výzkumem, kdy největší počet podniků uplatňující environmentální systém řízení EMS (89 podniků) má zaveden systém řízení podle ISO 14001 (viz graf č. 2).

(zdroj: OEZP – sborník příspěvků 1. část, 2003)

Příloha č. 5

DOTAZNÍK K DIPLOMOVÉ PRÁCI „Environmentální vzdělávání v podnikatelské sféře“

Vážení respondenti, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, jež je součástí diplomové práce. Získané informace budou využity ke zkvalitnění nabídky environmentálního vzdělávání. Děkuji za Váš čas a ochotu. Radka Čáslavová (zašlete, prosím, na rcaslavova@seznam.cz, další informace na tel. 604 932 340). Tištěno na recyklovaném papíru.

1. Pohlaví (zaškrtněte): Muž Žena
2. Věk (zaškrtněte): 20-30 31-45 46-55 56-65 let
3. Pracovní pozice (doplňte): *výkonná BA a BC*
4. Dosažené vzdělání (zaškrtněte): VŠ SŠ Všeobecné SŠ s maturitou
5. Délka praxe celkem: *cca 34 roků*
6. Environmentální vzdělávání (zaškrtněte, příp. doplňte)
- 6.1 Mám vzdělání v environmentálním oboru: ano ne
Upřesněte:
- 6.2 Vzdělávám se v env. problematice: ano ne (pokud ano, pokračujte i v otázkách 6.3 – 6.9)
bohužel se pohybám i legislativou vztahující
- 6.3 Poslední proškolení provedla akreditovaná instituce (upřesněte): *je*
co to je - další paradigma?
- 6.4 Forma proškolení (zaškrtněte nebo doplňte):
Kurz E-learning Jiné: *škola ni nic neřeti - pokud něco*
- 6.5 Časová dotace (zaškrtněte): *potřebuji bohužel si to musím*
Max. půl dne Max. 1 den Vícedenní *zbrat a nastudovat.*
- 6.6 Byl jsem s obsahem a formou proškolení spokojen – uveďte s čím: *J*
- 6.7 Byl jsem s obsahem a formou proškolení nespokojen – uveďte s čím: *J*
- 6.8 Při environmentálním vzdělávání mi chyběla tato témata (zaškrtněte, doplňte):
Legislativa odpady ovzduší voda jiné: *J*
- 6.9 Které poznatky ze školení nejvíce využívám v praxi (uveďte):
Porovnám-li něco náhodou se směrnice EU a co se promítne do naší legislativy, nestáčí se člověk dívat co lobistické skupiny je tam integrované
7. Environmentální problematika v praxi (zaškrtněte či doplňte):
- 7.1 Má váš podnik podnikového ekologa: ano ne *ati ne*
- 7.2 Promítají se do chodu pracoviště zásady ekologického hospodaření (třídění odpadů, šetření energiemi): ano ne *je to dáno smluvními podmínkami, které se v rámci okolnosti dodržují.*
- 7.3 Má váš podnik certifikát EMS 14001: ano ne
8. Vaše náměty ke zlepšení situace v environmentálním vzdělávání můžete připsat na druhou stranu tohoto dotazníku. Děkuji za vaši ochotu a čas, který jste věnovali tomuto dotazníku. Radka Čáslavová

je velmi dobrý "byznis"

Dr. Jarda

Příloha č. 6

DOTAZNÍK K DIPLOMOVÉ PRÁCI „Environmentální vzdělávání v podnikatelské sféře“

Vážení respondenti, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, jež je součástí diplomové práce. Získané informace budou využity ke zkvalitnění nabídky environmentálního vzdělávání. Radka Čáslavová
Tištěno na recyklovaném papíru.

1. Pohlaví (zaškrtněte):

Muž Žena

2. Věk (zaškrtněte)

20-30 31-45 46-55 56-65 let

3. Pracovní pozice (doplňte):

4. Dosažené vzdělání (zaškrtněte):

VŠ SŠ Všeobecné SŠ s maturitou

5. Délka praxe celkem: 5 let (odpad)

6. Environmentální vzdělávání (zaškrtněte, příp. doplňte)

6.1 Mám vzdělání v environmentálním oboru: ano ne

Upřesněte:

6.2 Vzdělávám se v env. problematice: ano ne (pokud ano, pokračujte i v otázkách 6.3 – 6.9)

6.3. Poslední proškolení provedla akreditovaná instituce (upřesněte):

„Odpadový hospodář“ Střpec Simtechif Pardubice

6.4. Forma proškolení (zaškrtněte nebo doplňte):

Kurz E-learning Jiné:

6.5. Časová dotace (zaškrtněte):

Max. půl dne Max. 1 den Vícedenní

6.6. Byl jsem s obsahem a formou proškolení spokojen – uveďte s čím:

Legislativní přehledy

6.7. Byl jsem s obsahem a formou proškolení nespokojen – uveďte s čím:

Málo praktických ukávek;

6.8. Při environmentálním vzdělávání mi chyběla tato témata (zaškrtněte, doplňte):

Legislativa odpady   ovzduší voda jiné: Jak pracovat PHO; využití PC programů s naměření

6.9. Které poznatky ze školení nejvíce využívám v praxi (uveďte):

Praxe podnikového ekologa je pro mne nová
specifická věc, určitě legislativní

7. Environmentální problematika v praxi (zaškrtněte či doplňte):

7.1 Má váš podnik podnikového ekologa: ano ne

7.2 Promítají se do chodu pracoviště zásady ekologického hospodaření (třídění odpadů, šetření energiemi): ano ne

7.3 Má váš podnik certifikát EMAS 14001: ano ne

8. Vaše náměty ke zlepšení situace v environmentálním vzdělávání můžete připsat na druhou stranu tohoto dotazníku. Děkuji za vaši ochotu a čas, který jste věnovali tomuto dotazníku.

Příloha č. 7

DOTAZNÍK K DIPLOMOVÉ PRÁCI „Environmentální vzdělávání v podnikatelské sféře“

Vážení respondenti, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, jež je součástí diplomové práce. Získané informace budou využity ke zkvalitnění nabídky environmentálního vzdělávání. Radka Čáslavová (v elektronické podobě zašlete, prosím, na rcaslavova@seznam.cz, další informace na tel. 604 932 340).
Tišťeno na recyklovaném papíru.

1. Pohlaví (zaškrtněte): Muž Žena 2. Věk (zaškrtněte): 20-30 31-45 46-55 56-65 let

3. Pracovní pozice (doplňte): *projektový manažer*

4. Dosažené vzdělání (zaškrtněte): VŠ SŠ Všeobecné SŠ s maturitou

5. Délka praxe celkem: *7 let*

6. Environmentální vzdělávání (zaškrtněte, příp. doplňte)

6.1 Mám vzdělání v environmentálním oboru: ano ne

Upřesněte: *UP Olomouc, katedra ekologie*

6.2 Vzdělávám se v env. problematice: ano ne (pokud ano, pokračujte i v otázkách 6.3 – 6.9)

6.3. Poslední proškolení provedla akreditovaná instituce (upřesněte):

Země / MŽP / Jihovýchodní kraj / Rosa ecn / PRO-ODPAD

6.4. Forma proškolení (zaškrtněte nebo doplňte):

Kurz E-learning Jiné:

6.5. Časová dotace (zaškrtněte):

Max. půl dne Max. 1 den Vícedenní

6.6. Byl jsem s obsahem a formou proškolení spokojen – uveďte s čím:

praktické info o systému sběru, kompostky, čas: z praxe

6.7. Byl jsem s obsahem a formou proškolení nespokojen – uveďte s čím:

administrativní ošetření

6.8. Při environmentálním vzdělávání mi chyběla tato témata (zaškrtněte, doplňte):

Legislativa odpady ovzduší voda jiné: *Včerná odpadů*

6.9. Které poznatky ze školení nejvíce využívám v praxi (uveďte):

poznatky z exkurzí, komunikace s odborníky

7. Environmentální problematika v praxi (zaškrtněte či doplňte):

7.1 Má váš podnik podnikového ekologa: ano ne

7.2 Promítají se do chodu pracoviště zásady ekologického hospodaření (třídění odpadů, šetření energiemi): ano ne

7.3 Má váš podnik certifikát EMAS 14001: ano ne

8. Vaše náměty ke zlepšení situace v environmentálním vzdělávání můžete připsat na druhou stranu tohoto

dotazníku. Děkuji za vaši ochotu a čas, který jste věnovali tomuto dotazníku. Radka Čáslavová

*pozitivně sleduji vzájemnou spolupráci v env. sféře (odpady, třídění, úspory energií, ekologický režim výroby)
(jako probíhá škol. o besp. práce, nebo by probíhala + env. sledování v rámci podniků).*

Příloha č. 8

DOTAZNÍK K DIPLOMOVÉ PRÁCI „Environmentální vzdělávání v podnikatelské sféře“

Vážení respondenti, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, jež je součástí diplomové práce. Získané informace budou využity ke zkvalitnění nabídky environmentálního vzdělávání. Radka Čáslavová (v elektronické podobě zašlete, prosím, na rcaslavova@seznam.cz, další informace na tel. 604 932 340).
Tiskáno na recyklovaném papíru.

1. Pohlaví (zaškrtněte):
Muž Žena

2. Věk (zaškrtněte):
20-30 31-45 46-55 56-65 let

3. Pracovní pozice (doplňte): **REPRESENT MĚSTA**

4. Dosažené vzdělání (zaškrtněte):
VŠ SŠ + Všeobecné SŠ s maturitou

5. Délka praxe celkem: **25 LET**

6. Environmentální vzdělávání (zaškrtněte, příp. doplňte)

6.1 Mám vzdělání v environmentálním oboru: ano ne

Upřesněte: **KURZ V OCHRANĚ A TVORBA ŽP, 5 SEMESTRŮ**

6.2 Vzdělávám se v env. problematice: ano ne (pokud ano, pokračujte i v otázkách 6.3 – 6.9)

6.3. Poslední proškolení provedla akreditovaná instituce (upřesněte):

ŽOGA UHAČOVCE, ŽERA

6.4. Forma proškolení (zaškrtněte nebo doplňte):

Kurz E-learning Jiné: **INTERAKTIVNĚ ...**

6.5. Časová dotace (zaškrtněte):

Max. půl dne Max. 1 den i Vicedenní

6.6. Byl jsem s obsahem a formou proškolení spokojen – uveďte s čím:

JE VYNOŠENĚ ČAS A VÝSLEH ODPOVĚDI I V ČR

6.7. Byl jsem s obsahem a formou proškolení nespokojen – uveďte s čím:

VĚTŠINA

6.8. Při environmentálním vzdělávání mi chyběla tato témata (zaškrtněte, doplňte):

Legislativa odpady ovzduší voda jiné: **ENERGETIKA**

VYKOPÁVAT HŮVĚ UHLÍ A ZAHRAŽOVAT ODPAKY ŽO BEHE JE ...

6.9. Které poznatky ze školení nejvíce využívám v praxi (uveďte):

ŘADY PRAKTIKŮ (KTEJCH MI JE ŠKOLU PŘIŠŤA)

**UHLĚVOST
JE SROVNATELNĚ
SPALNÝ MĚŘÍŠTÍ
UHLĚ**

7. Environmentální problematika v praxi (zaškrtněte či doplňte):

7.1 Má váš podnik podnikového ekologa: ano ne **STATUS QUO NE, FACTIO ANO**

7.2 Promítají se do chodu pracoviště zásady ekologického hospodaření (třídění odpadů, šetření energiemi): ano ne

7.3 Má váš podnik certifikát EMAS 14001: ano ne

8. Vaše náměty ke zlepšení situace v environmentálním vzdělávání můžete připsat na druhou stranu tohoto dotazníku. Děkuji za vaši ochotu a čas, který jste věnovali tomuto dotazníku. Radka Čáslavová

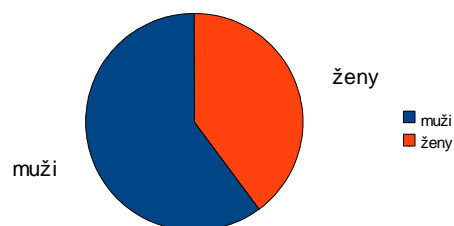
**EFEKTIVNÍ BY BYLO PŘÍPOMENOUT STATU, ABY ZA PENÍŽE STATU
DOBŘE ŠKOLU ODVAŽNĚ BEROU.**

Příloha č. 9 Výzkum environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v podnikové sféře

1. Genderová studie

muži: 60,2 %

ženy: 39,8 %

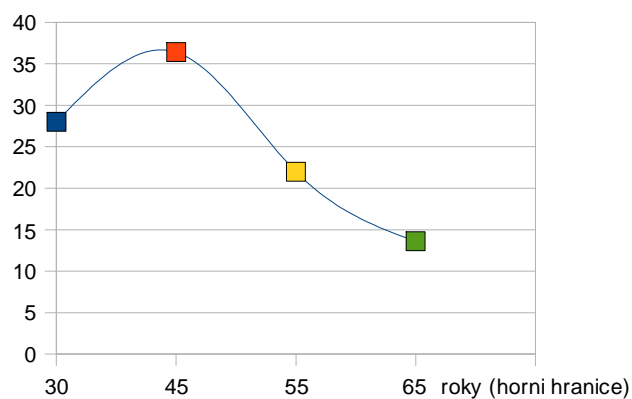
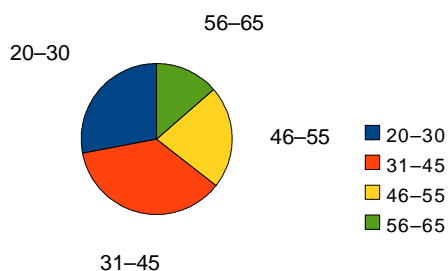
2. Věk účastníků

1) 20–30 let: 28,0 %

2) 31–45 let: 36,4 %

3) 46–55 let: 22,0 %

4) 56–65 let: 13,6 %

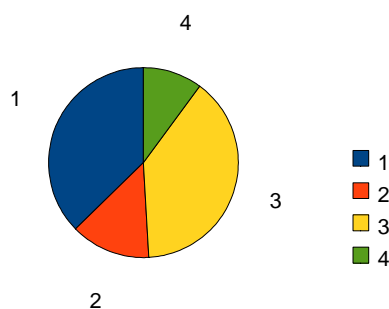
3. Pracovní pozice

1) střední management: 37,3 %

2) vyšší management: 13,6 %

3) různé: 39,0 %

4) neuvedeno: 10,1 %

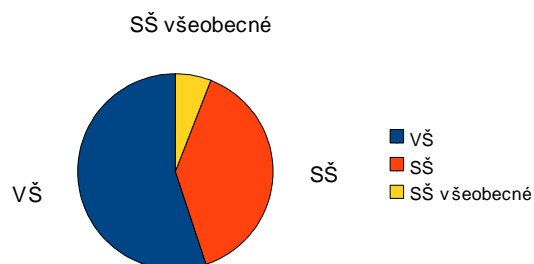

4. Vzdělání

1) VŠ: 55,1 %

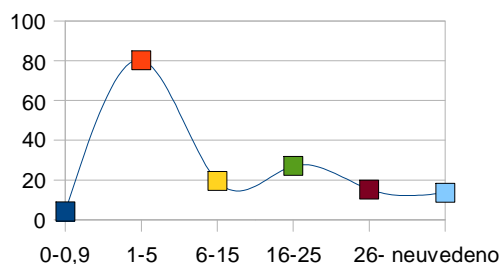
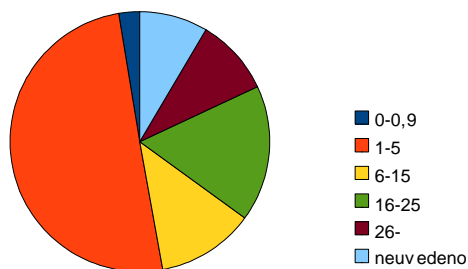
2) SŠ: 39,0 %

3) SŠ všeobecné: 5,9 %

5. Délka praxe

- 1) 0–0,9 rok 4,2 %
- 2) 1–5 let 80,3 %
- 3) 6–15 let 19,5 %
- 4) 16–25 let 27,1 %
- 5) 26 a více let 15,3 %
- 6) nevedeno 13,6 %

6. Environmentální vzdělávání

6.1. Má env. vzdělání

- 1) ano 33,1 %
- 2) ne 64,4 %
- 3) nevedeno 2,5%

6.2. Vzdělává se

- 1) ano 50,0 %
- 2) ne 46,6 %
- 3) nevedeno 3,4%

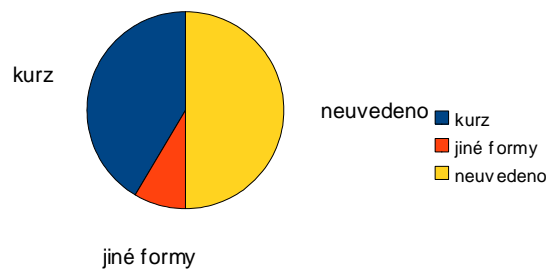

6.3. Vzdělávací instituce

Dům techniky Ostrava, EMPLA, KONEKO, Vzdělávací centrum Olomouc, IREAS, CERT Kladno, Česká společnost pro jakost, ZERA, Enviros s.r.o., Odborconsult, Ekoline, MOSKA, Odbor-consul-D, Ecotest Brno, MŽP, EKO-KOM, VŠCHT Praha, MŽP

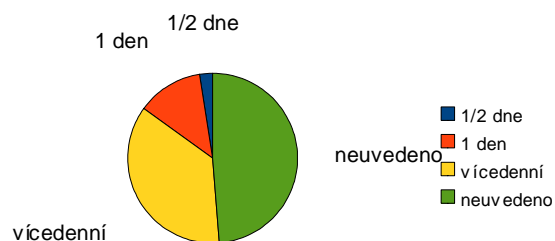
6.4. Forma školení

- 1) kurz 41,5 %
- 2) jiné formy 8,5 %
- 3) neuvedeno 50,0%

6.5. Délka školení

- 1) 1/2 dne 2,5 %
- 2) 1 den 12,7 %
- 3) vícedenní 36,5 %
- 4) neuvedeno 49,2%

6.6. a

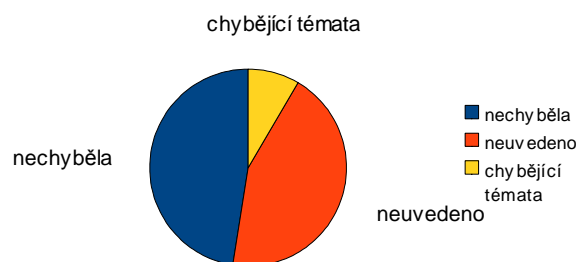
6.7. Spokojenost/nespokojenost

- 1) ano 47,5 %
- 2) ne 4,2 %
- 3) neuvedeno 48,3 %

6.8. Obsahová stránka vzdělávání – chybějící témata

- 1) nechyběla 47,5 %
- 2) neuvedeno 44,0 %
- 3) chybějící témata 8,5 %

6.9. Využití v praxi

- 1) neuvedlo 17,0 %

7. Praxe v podniku

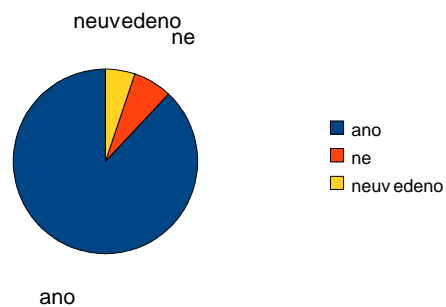
7.1. Mají podnikového ekologa

- 1) ano 42,4 %
- 2) ne 50 %
- 3) neuvedeno 7,6 %

7.2. Ekologický provoz podniku

- 1) ano 88,0 %
- 2) ne 6,8 %
- 3) neuvedeno 5,2 %

7.3. Systém EMAS, ISO 14001

- 1) ano 29,7 %
- 2) ne 50,8 %
- 3) neuvedeno, neví 19,5 %

